

Evaluatie
Participatiewet

SNELWEG OF KARRESPOOR?

Ervaringen met de
Participatiewet

FEBRUARI 2020

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD KITTY JONG	4
WAT VINDT DE FNV VAN DE PARTICIPATIEWET?	6
AMSTELVEENSE MINIMA - INTERVIEW WIL ROODE	10
ALS OUD VUIL BEHANDELD - INTERVIEW BARRY ROL	12
COLUMN VAN ANJA ELEVELD	14
BIJSTANDSGERECHTIGDEN IN NISSEWAARD	16
INTERVIEW ADVOCaat MARK HÜSEN	20
INTERVIEW MONIQUE	22
INTERVIEW FREDDY HEUFKENS. WE WORDEN BEHANDELD ALS TWEEDERANGS BURGERS	24
INTERVIEW PETER AARTS	26
LABORIJN ONDER VUUR	28
COLUMN VAN BART DE KONING	31
INTERVIEW M. GOREN	32
INTERVIEW KOSTENDELERSNORM - 'IK ZAT HELEMAAL KLEM'	34
RESULTATEN ENQUÊTE EVALUATIE PARTICIPATIEWET	35
BLOEMLEZING UIT DE OPEN ANTWOORDEN VAN DE ENQUÊTE	42

VOORWOORD

De participatiewet is vijf jaar oud. De wet veranderde het beleid ingrijpend, vanuit de visie dat iedereen zou moeten participeren in de samenleving én op de arbeidsmarkt, de mensen met een arbeidshandicap en de mensen in de 'klassieke bijstand'. De Wet Werk en Bijstand en de Wet op de Sociale Werkvoorziening werden afgeschaft en de Wajong sterk ingeperkt. Ook zorgde de nieuwe wet voor een nieuwe infrastructuur. Daarmee werd iedere gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de wet in haar gebied.

In 2016 heeft de SER een eerste verkenning gedaan waarin zij constateerde dat het systeem toen al piepte en kraakte. In 2019 kwam de SER in zijn verkenning Integratie door Werk onder meer tot de conclusie dat eigen regie onmisbaar is in het kader van duurzame kansen op de arbeidsmarkt. SCP bracht ook een rapport uit over de participatiewet. Daarin staat feitelijk dat sinds de invoering nog nooit zoveel mensen met een arbeidshandicap langs de kant hebben gestaan.

2020 is daarom het jaar dat de FNV constateert dat de participatiewet definitief is mislukt. We moeten terug naar de tekentafel. Teveel mensen zijn als gevolg van de participatiewet definitief buiten spel komen te staan, in armoede geraakt, en hebben als gevolg daarvan alle moed verloren. Sancties, tegenprestaties en gemeentelijke beleidsvrijheid hielpen daarbij niet. Pleisters plakken volstaat ook niet meer. Er moet geïnvesteerd worden, niet bezuinigd. Mensen moeten recht op ondersteuning krijgen. En per arbeidsmarktregio dient er ten minste één sociaal ontwikkelbedrijf te zijn van waaruit mensen met een arbeidsbeperking naar een baan met zekerheid kunnen, of dat als vangnet kan dienen.

De Tweede Kamer heeft op 20 februari een hoorzitting gehouden over de evaluatie van de participatiewet. Daar hebben we dit allemaal ingebracht. Onze woordelijke bijdrage is verderop in dit boekje te lezen.

Al vijf jaar krijgen we bij voortduring signalen dat zaken niet goed gaan in de participatiewet. In dit boekje komen vooral de mensen zelf aan het woord. Het bevat concrete voorbeelden en bijdragen van (ervarings)deskundigen uit het veld. We hebben een grote enquête gehouden onder onze leden in de participatiewet. De schokkende uitkomst daarvan is dat 1000 respondenten hun gemeente bij de uitvoering van de participatiewet een dikke onvoldoende geven.

Daar moeten we iets mee. Als FNV, als VNG, maar ook als samenleving in zijn geheel. Er is bijna geen deskundige meer te vinden die niet erkent dat de kloven in de maatschappij -tussen arm en rijk, gezond en ziek, hoger- en lageropgeleid- zich verdiepen en verbreden. Bijna een miljoen mensen leven in armoede in Nederland. Veel daarvan zitten in de participatiewet. Repressief beleid is aantoonbaar niet effectief.

We hebben als FNV samen met andere organisaties het fraude-opsporingssysteem SyRI uit de wet gekregen en we hebben met werkgevers samen de aanscherping van de tegenprestatie veroordeeld. Maar daarmee houden we alleen verdere verslechtingen tegen. Er zal een mentaliteitsverandering moeten komen die recht doet aan het principe dat iedereen volwaardig mee kan doen in onze maatschappij en op onze arbeidsmarkt. Weg met de argwaan-cultuur en het 'voor wat hoort wat'. Op naar een inclusieve samenleving met ruimte voor wat mensen zelf willen, kunnen en waar ze van dromen. We hebben nog een lange weg te gaan, daar maak ik me geen illusies over, maar het is een uitdaging die de FNV graag aangaat.

Op 30 januari 2020 is ons boek Recht op werk aan staatssecretaris Tamara van Ark overhandigd. Een compleet en financieel onderbouwd plan voor de inrichting van sociale ontwikkelbedrijven waar mensen met een arbeidsbeperking recht op ondersteuning kunnen krijgen. Met dit boekje dat nu voor u ligt, legt de FNV bloot dat de participatiewet niets meer is dan een zeer ingrijpende bezuinigingsoperatie. Die is verpakt in hoogdravende woorden, gecombineerd met een politieke kijk op de wereld waarin uitkeringsgerechtigden bij voorbaat verdacht zijn. Waarbij de rijksoverheid de uitvoerende taken over heeft gedragen aan gemeenten die daar niet of nauwelijks tegen opgewassen zijn.

Ik schrijf dit op 9 februari. De dag van de storm Ciara. Een natuurverschijnsel waar we weinig aan kunnen doen

Fotograaf: Liesbeth Dinnissen

behalve ons daartegen te beschermen. Overheidsbeleid is geen natuurverschijnsel. Het is op de tekentafel bedacht en kan dus ook weer terug daar naar toe. De inhoud van dit boekje en ons plan voor sociale ontwikkelbedrijven kunnen daarbij wat de FNV betreft als leidraad dienen voor een andere, goede participatiewet.

Kitty Jong

Vicevoorzitter en portefeuillehouder sociale zekerheid

Kitty Jong heeft over dit onderwerp ook een online opiniestuk geschreven op Joop van BNNVARA:
www.bit.ly/kitty-jong

WAT VINDT DE FNV VAN DE PARTICIPATIEWET?

Dit is de officiële reactie namens de FNV ten behoeve van het rondetafelgesprek van de vaste Commissie SZW in de Tweede Kamer op 20 februari 2020

De Participatiewet van 2015 betekende een ingrijpende wijziging; zowel wat betreft visie als structuur. De visie was dat iedereen zou moeten participeren in de samenleving of de arbeidsmarkt. Daartoe werd de Wajong afgesloten voor jongeren met een arbeidshandicap en arbeidsvermogen. Tevens werd de sociale werkvoorziening geheel afgesloten voor nieuwe instroom. Gemeenten kregen, op hun nadrukkelijk verzoek, de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de Participatiewet. Deze decentralisatie ging gepaard met een miljardenbezuiniging.

Al in 2016 heeft de SER een eerste verkenning¹ gedaan naar de uitvoering en werd er geconstateerd dat het systeem piept en kraakt. In 2019 constateert de SER² dat eigen regie van mensen onmisbaar is in het kader van duurzame kansen op de arbeidsmarkt.

De FNV constateert na het verschijnen van de SCP-evaluatie met nog meer stelligheid dat de Participatiewet is mislukt en dat we terug naar de tekentafel moeten. Teveel mensen zijn als gevolg van de Participatiewet definitief buiten spel komen te staan, in armoede geraakt of hebben alle moed verloren. Pleisters plakken helpt niet meer. Na de grote bezuinigingen zijn investeringen onontkoombaar om te voorkomen dat het systeem volledig vastloopt, waarbij investering in werkzoekenden volgens de FNV de hoogste prioriteit heeft. Per arbeidsmarktregio dient er ten minste één sociaal ontwikkelbedrijf te zijn waar mensen met een arbeidsbeperking de zekerheid van werk hebben. Dit is één van de aanbevelingen die de FNV doet naar aanleiding van de evaluatie die de FNV zelf heeft uitgevoerd. Ook dient er per arbeidsmarktregio een werknemersservicepunt te worden ingesteld voor werkzoekenden en werknemers voor onafhankelijke ondersteuning.

De FNV geeft in deze reactie de hoofdlijnen van haar kritiek op de huidige situatie van de Participatiewet weer en doet voorstellen tot verbeteringen.

1. VERTROUWEN IN PLAATS VAN WANTROUWEN

De afgelopen decennia is de hulp en ondersteuning voor mensen die een beroep doen op de bijstand in toenemende mate gebaseerd op wantrouwen dat gestold is in bijbehorend instrumentarium; keiharde sancties, een veelheid van onduidelijke en ongeschreven verplichtingen, maar die bij schending wel leiden tot korting of volledige intrekking van de uitkering; verplichte trajecten en tegenprestatie; kledingvoorschriften en andere repressieve maatregelen. Deze argwaancultuur, gebaseerd op een zeer negatief mensbeeld, levert zoals ook het SCP aantoont niets positiefs op.

Uit de evaluatie van de FNV blijkt dat de bejegening van uitkeringsgerechtigden gemiddeld onder de maat is en in veel gevallen ronduit onacceptabel. De sancties en aangescherpte verplichtingen leveren geen enkele bijdrage aan de participatie en maken mensen angstig en wantrouwig richting de overheid.

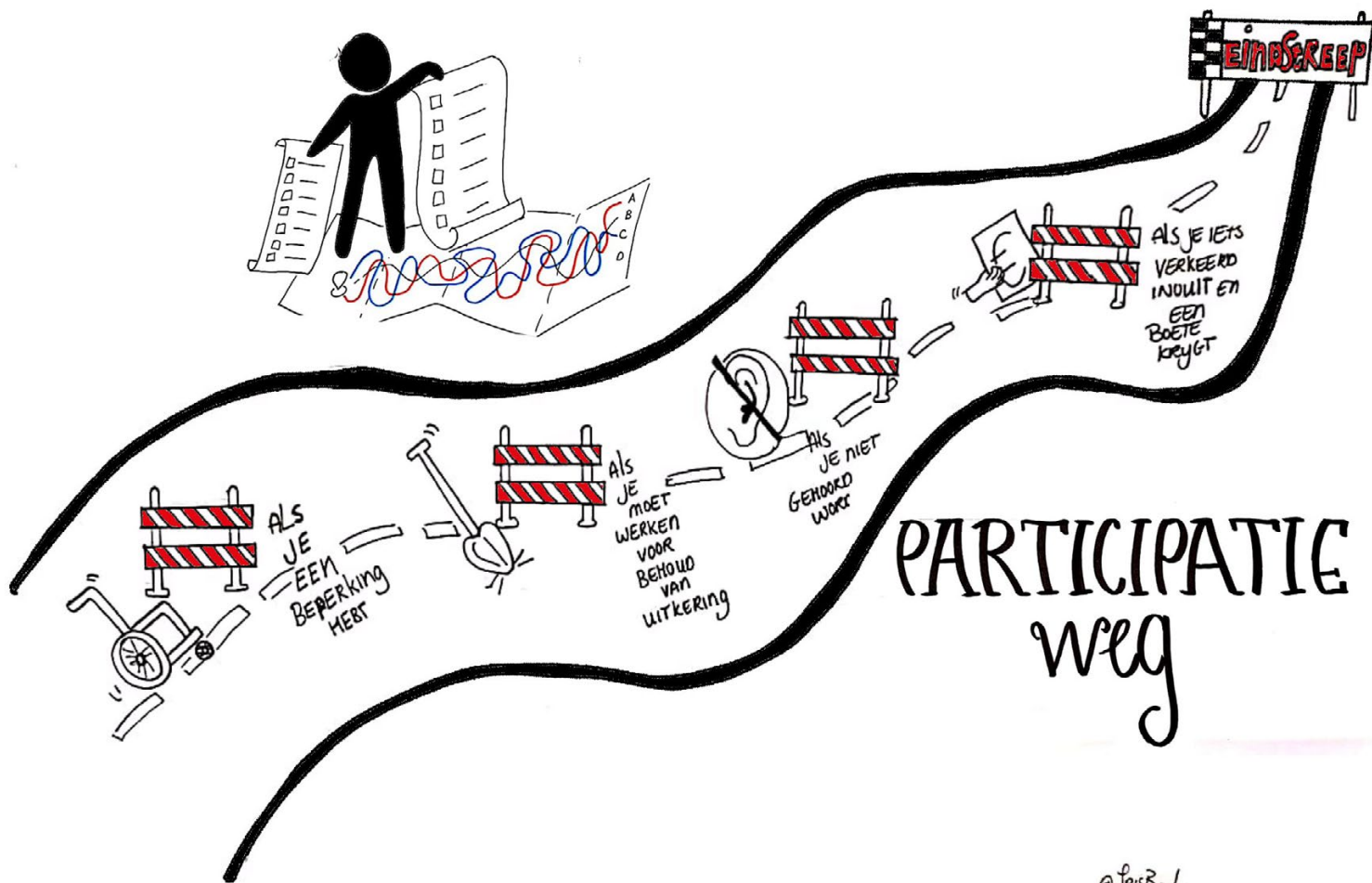
De FNV pleit voor een systeem dat uitgaat van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Een regelvrije bijstand zou daarvoor een eerste stap kunnen zijn. De FNV wil af van het huidige sanctiebeleid en de tegenprestatie. Beiden veroorzaken veel leed. De tegenprestatie leidt bovendien niet tot betaald werk, maar wel tot de onttrekking van reguliere banen aan de arbeidsmarkt. Nog steeds komt werken zonder loon veelvuldig voor. De FNV is zeer bereid hiervoor voorbeelden aan te dragen.

---

¹) SER-advies. Verkenning sociale infrastructuur kwetsbare groepen binnen de Participatiewet. Juni 2006

²) SER-advies. Verkenning Integratie door werk. Mei 2019

@JrisBeck

2. VERSTERKING POSITIE WERKZOEKENDE DOOR MAATWERK EN DUURZAME ARBEID

De evaluatie van het SCP stelt vast dat mensen zelden duurzaam aan de slag komen. De route naar duurzaam werk blijkt een complex proces te zijn, waarbij het belangrijk is dat er aangesloten wordt bij de competenties, wensen en (scholings)behoeften van mensen. Goede en langdurige begeleiding, vaak over alle levensdomeinen heen, is een voorwaarde voor duurzaam werk.

De FNV is het eens met de bevindingen van het SCP. Het werknemersperspectief is de laatste jaren in toenemende mate ondergesneeuwd, terwijl dat de sleutel is naar succesvolle participatie. De FNV roept op om aan te sluiten bij de wensen, perspectieven en dromen van mensen en te stoppen met bulktrajecten met verdienmodellen. Kies voor de maatwerktrajecten die leiden naar duurzame arbeid waar scholing een belangrijke rol in speelt in plaats van de kortste route naar draaideurarbeid.

De FNV vindt dat iedereen (dus ook een niet-uitkeringsgerechtigde) recht heeft op een goed plan van aanpak (inclusief eventuele scholing en begeleiding), dat leidt naar betaald werk of naar een andere vorm van meedoen. Dat plan stellen de klantmanager en de werkzoekende samen op. De klantmanager heeft daarbij de mogelijkheid om het sociaal ontwikkelbedrijf in te schakelen, bijvoorbeeld bij het vermoeden van een arbeidsbeperking. De werkzoekende heeft het recht op onafhankelijk advies van een op te richten werknemersservicepunt. Het goedgekeurde plan geeft recht aan de werkzoekende op de in het plan beschreven ondersteuning. Het werknemersservicepunt staat onder toezicht van het regionale werkbedrijf. Zodoende wordt de positie van de werkzoekende versterkt en wordt voorkomen dat iemand in nutteloze trajecten verdwijnt zonder een normaal cao-loon.

3. ONDERSTEUNING VAN DE MEEST 'KWETSBAREN'

De evaluatie van het SCP stelt vast dat door de systematiek van financieren nogal wat gemeenten inzetten op degenen die met de minste kosten zouden kunnen uitstromen. Gevolg is dat een groep mensen geen enkele kans krijgt op werk. Dit zijn vooral mensen met beperkingen en lagere loonwaarden. Zo blijft de voorziening beschermt werk nog steeds ruim achter op de doelstelling; de groep SW'ers op de wachtlijst van eind 2014 is zo goed als niet aan de slag gekomen.

De FNV pleit al langer voor sociale ontwikkelbedrijven voor de groep mensen met arbeidsbeperkingen die niet duurzaam aan de slag komen bij reguliere werkgevers. Het sociale ontwikkelbedrijf kan zorg dragen voor continu werk doordat het niet alleen als springplank naar regulier werk, maar ook als vangnet fungeert; het kan invulling geven aan beschermt werk en kan een grote rol vervullen bij het opstellen van een plan van aanpak voor deze doelgroep. Het complete plan en de financiële onderbouwing vindt u hier: www.fnv.nl/nieuwsbericht/algemeen-nieuws/2020/01/investeer-2000-euro-in-mensen-met-arbeidsbeperking

De FNV is verder van mening dat mensen met een vastgestelde arbeidsbeperking niet thuishoren onder het bijstandsregime. De FNV pleit daarom voor het herleven van een verbeterde versie van de Wajong. Ten slotte vindt de FNV het onacceptabel dat er voor werknemers in het nieuwe beschutte werk en voor mensen die via de SW-infrastructuur zijn gedetacheerd naar externe werkgevers, nog steeds niets is geregeld aan arbeidsvoorwaarden. De FNV wil dat er financiële ruimte komt om zo spoedig mogelijk een landelijke cao voor deze groep werknemers te kunnen afsluiten.

4. FINANCIËLE POSITIE BIJSTANDSGERECHTIGDEN

De FNV is van mening dat een leefbaar loon voor werkenden alleen maar gerealiseerd kan worden als het wettelijk minimumloon omhoog gaat naar 14 euro per uur waarbij de daaraan gekoppelde bijstand meestijgt. De FNV zet zich hiervoor actief in. Recent heeft het CPB vastgesteld dat de kosten voor levensonderhoud fors zijn toegenomen dan de hoogte van de minimumloon en de daaraan gekoppelde bijstand. Dit leidt onder de bijstandsgerechtigden tot grote armoede. Volgens het CBS groeien 420.000 kinderen op in armoede. Het beroep op schuldhulpverlening neemt toe. Ook neemt het beroep op de voedselbanken alleen maar toe. Het sociaal minimum moet dus omhoog.

De kostendelersnorm is wat de FNV betreft een maatregel uit de Participatiewet die tot veel ellende heeft geleid. Uit onderzoek van Regioplan blijkt dat dit leidt tot problemen bij mantelzorgers, tot stijging van het aantal postadressen bij hulpverlenende instanties, tot stijging van het aantal daklozen, tot toename van de druk om jongeren het huis uit te zetten en tot afname van de bereidheid tot het delen van een woning. Deze maatregel weerspiegelt een 'penny-wise pound-foolish' houding. Een besparing op korte termijn die gepaard gaat met hoge maatschappelijke kosten. De FNV wil dat de kostendelersnorm zo snel van tafel gaat; liever vandaag dan morgen.

5. INVESTEREN

Het zal duidelijk zijn dat bovenstaande punten investeringen vergen, zowel in (re-integratie)budget als in (professionele) menskracht voor de uitvoering. Daarnaast is investering nodig om meer handen en voeten te geven aan versterking van het werkzoekende-perspectief. Daar staat tegenover dat er fors bespaard kan worden op het controlesysteem en sanctieregime. En bovendien op de uitkeringen want de voorgestelde aanpak zal tot meer duurzaam werk leiden.

De FNV is ervan overtuigd dat als we als samenleving bereid zijn om deze investering te doen en wanneer we uitgaan van een systeem van vertrouwen, er een geheel nieuwe dynamiek ontstaat. Die dynamiek zal niet alleen leiden tot belangrijke maatschappelijke baten als verbetering van gezondheid en welzijn, een kleinere kans op schulden en minder criminaliteit en overlast, maar ook tot een macro-economisch gunstiger uitkomst vergeleken met de situatie waarin mensen die kunnen en willen werken, thuis zitten met een uitkering.

6. JONGEREN

Vooraf bij jongeren (vanuit VSO/PrO) komen alle knelpunten samen. Zij hebben (nauwelijks) recht meer op een Wajonguitkering, velen kennen de weg naar de gemeente niet en als ze die wel kennen hebben ze te maken met

veel drempels (4 weken wachttijd, gemeenten die zeer terughoudend zijn met het verstrekken van uitkering en begeleiding).

Zoals het SCP-onderzoek uitwijst slaagt een deel van de jongeren erin te gaan werken maar dan wel in tijdelijke banen en tegen een zeer karig loon. Een ander deel zit thuis zonder werk, inkomen of scholing. Als we niet oppassen creëren we een verloren generatie die bloot gesteld wordt aan de verleidingen van de straat of die een zeer negatief zelfbeeld krijgt met alle gevolgen van dien. Inmiddels is de vraag naar (jeugd) zorg dan ook enorm toegenomen. De evaluatie van het SCP wijst uit dat er wel stappen gezet zijn door vorming van netwerken tussen de scholen en gemeenten, maar ondanks dat zijn er veel onopgeloste knelpunten die deels eenvoudig aan te pakken zijn. Zo zal het geheel afschaffen van de zoektermijn van 4 weken voor jongeren schulden en de gevolgen ervan terugdringen. De FNV pleit daar dan ook voor.

Verder pleit de FNV om scholen (VSO, PrO) structureel van budget te voorzien om de begeleidingstaak naar stage en werk(behoud) te kunnen uitvoeren en voor een langere periode dan twee jaar. Incidenteel geld hiervoor blijkt in de praktijk onvoldoende omdat het niet leidt tot een structurele aanpak.

AMSTELVEENSE MINIMA HANGEN VUILE WAS BUITEN 'HET IS VERNEDEREND HOE JE WORDT BEHANDELD'

Minima in Amstelveen hebben het zwaar. Er is veel mis met de bejegening, begeleiding en dienstverlening, volgens een zwartboek van de SP Hulpdienst en de Vrijwilligersraad Minima Amstelveen.

TEKST PIEN HEUTS, BEELD JEANNETTE SCHOLS

Aan de droogmolens hangen T-shirts met teksten als 'Straf de armen niet', 'Geef ons respect en vertrouwen' en '7 miljoen op de plank'. Ruim tachtig mensen staan op een kille winteravond voor het raadhuis van Amstelveen om hun vuile was buiten te hangen. Het is een divers gezelschap van bijstandsgerechtigden, statushouders uit vooral Syrië en Eritrea, belangenebehartigers van de Vrijwilligersraad Minima Amstelveen (VMA), de SP en de FNV. Wat ze gemeen hebben, is de kritiek op het minimabeleid van de gemeente Amstelveen.

'Mensen die afhankelijk zijn van een uitkering en voorzieningen worden vaak onheus bejegend, van het kastje naar de muur gestuurd en vermalen in bureaucratische molens van de dienst Werk en Inkomen en het WMO-loket, zo verwoordt Kitty Jong, vicevoorzitter van de FNV de situatie aan de Amstelveense toehoorders. 'We zijn rijker dan ooit; het is onacceptabel dat die rijkdom niet eerlijk wordt verdeeld. Het wordt tijd dat Amstelveen álle burgers met respect bejegend.'

HEEL ERG MIS

Het zwartboek dat de VMA en de SP, ondersteund door de FNV, op 1 februari presenteerden, is een bundeling van problemen waar minima tegenaan lopen, geïllustreerd in 25 concrete casussen. Een greep uit de klachten: mensen die lang moeten wachten op een aanvraag,

onterecht gekort worden, aan het werk moeten zonder de Nederlandse taal te spreken, moeten werken zonder loon of stagevergoeding of gedwongen worden te werken met een psychische beperking. Met de bejegening en de dienstverlening aan mensen in een kwetsbare situatie gaat het in Amstelveen structureel heel erg mis. Daar waar maatwerk op zijn plaats zou zijn, worden mensen weggestuurd of zelfs gestraft, concluderen de opstellers van het zwartboek.

GEEN MAATWERK

Wil Roode krijgt bloemen van een aantal Syrische vrouwen. Ze is zichtbaar ontroerd. Roode is met haar Vrijwilligersraad Minima Amstelveen de steun en toeverlaat van veel mensen die in de knel komen. Dat is ze gebleven, toen de gemeente zonder overleg op eigen houtje de Participatieraad Minima Amstelveen ontbond. Omdat ze in het zwartboek van 2016 te kritisch waren, volgens Roode, die voorzitter was van die raad. Samen met de FNV voert de VMA daarover een juridisch gevecht. 'We zijn samen met de SP Hulpdienst helaas heel hard nodig', zegt de oud-rechercheur. 'De rijke gemeente Amstelveen negeert haar kwetsbare burgers. Mensen moeten werken, terwijl ze dat niet kunnen. De Participatiewet wordt strikt uitgevoerd - zonder aanzien des persoons. Ook bij statushouders zie je

schrijnende situaties. Ze moeten meteen via re-integratiebedrijf Matchez aan het werk. Onbetaald, bijvoorbeeld bij de BCC, Intratuin, de Hema of de Burger King, zodat ze de taal kunnen leren - maar er werken bijna alleen Polen of andere status-

'De rijke gemeente Amstelveen negeert haar kwetsbare burgers'

houders. En ondertussen moeten ze een lening van tienduizend euro aangaan voor inburgerings- en taallessen - waar ze nauwelijks tijd voor overhouden. Daardoor komen mensen in de knel.'

Wat Roode vooral aan het hart gaat, is de wijze waarop uitkeringsgerechtigden worden behandeld. Er is volgens haar sprake van intimidatie. Bovendien worden mensen niet over hun rechten geïnformeerd. Roode: 'Empathie is gratis. Waarom niet bij de intake vragen: 'Wat kan ik doen om u te helpen, wat heeft u nodig?' Ik verzet me tegen de tweedeling die bewust wordt gecreëerd. Ik blijf klantmanagers, klachtencoördinatoren, teammanagers en de ombudsman confronteren met misstanden. De meeste uitkeringsgerechtigden durven niet te protesteren. Ze zijn bang dat dan hun uitkering wordt gekort of gestopt, maar ik ben niet

Wil Roode staat dag en nacht klaar voor kwetsbare mensen in Amstelveen. 'De meeste uitkeringsgerechtigden zijn bang. Maar ik ben niet financieel afhankelijk van de gemeente.'

financieel afhankelijk van de gemeente.'

NIETS AAN DE HAND

Of de gemeente Amstelveen zich iets aantrekt van de klachten en aanbevelingen in het (inmiddels derde) zwartboek, vraagt medeopsteller Marina Casadei, tevens SP-raadslid, zich af. Tot nu toe blijft het college volhouden dat er niets aan de hand is, zegt ze. D66-wethouder Maaike Veeninge laat daags na de presentatie aan FNV Magazine weten niet op het zwartboek te kunnen reageren omdat het haar niet persoonlijk is aangeboden, maar aan een raadscommissie. 'Dat is de toon in Amstelveen', weet Casadei. 'Ontkennen en zeggen dat het prima gaat. Als dat zo was, zouden niet zoveel mensen bij ons - de SP Hulpdienst de VMA en de FNV - aankloppen. Minima staan onder hele zware druk om alles maar te accepteren. Getraumatiseerde vluchtelingen kunnen soms niet meteen aan de slag. Maar ze worden gedwongen allerlei papieren te

tekenen, terwijl ze niet eens snappen wat er staat. Mensen met complexe problemen raken in de schulden, wat niet nodig is. Het ontbreekt aan een integrale aanpak. Onethisch, harteloos en gemeen - dat is het minimale beleid in Amstelveen.'

BREEKIJZER

Wat gaan we doen als de gemeente Amstelveen onze klachten blijft ontkennen, vraagt een van de aanwezige bijstandsgerechtigden, nadat het zwartboek aan de raadscommissie Bestuur en Middelen is aangeboden. FNV-bestuurder Maaike Zorgman weet intussen wat de kracht is van lange adem. 'We geven niet op, blijven aan de bel trekken en gaan desnoods naar Den Haag. Dit soort acties fungeert als breekijzer. Ik hoop dat de verantwoordelijken in Amstelveen met deze actie eindelijk zien wat de effecten zijn van het repressieve beleid. Dat ze zien wat het met mensen doet. Het is afschuwelijk dat mensen in plaats van met respect met wantrouwen

'Minima staan onder zware druk om alles te accepteren'

worden bejegend.'

Later op de avond van de actie krijgt Zorgman een sms'je van een anoniem FNV-lid dat steun betuigt. De tekst: 'Het is echt broodnodig! Het is bij het onbeschofte af, hoe wij behandeld worden hier in Amstelveen. En toch slik je het, met veel moeite. Je bent immers afhankelijk van de klantmanager. De vijandigheid valt heel erg op, alsof ze alles uit eigen zak moeten betalen.'

ALS OUD VUIL BEHANDELD

“Was ik maar nooit in Amstelveen beland,” verzucht moeder en pleegmoeder Barry Rol (57). Zichtbaar aangedaan vertelt ze hoe de gemeente Amstelveen fout op fout stapelde en haar als oud vuil behandelde.

TEKST SUSAN SUKKEL, BEELD JEANNETTE SCHOLS

SCHULDHULPSANERING

Barry's verhaal begint bij haar scheiding in 2006, waar zij met een grote schuld uitkwam. Barry: “De schulden liepen hoog op en zo belandde ik in de schuldhulpsanering. Ik woonde toen nog in Amsterdam en kreeg steun van SEZO Maatschappelijke Dienstverlening. Die mensen hebben mij fantastisch geholpen door alle schulden uit te zoeken, bezwaar te maken waar nodig en tot regelingen te komen.”

FOUT OP FOUT

Barry's verhuizing naar Amstelveen bleek het begin van een ware hel. Barry begint: “Het heeft twee jaar geduurd voordat Amstelveen de schuldhulpsanering geregeld had. Toen ik in 2013 verhuisde naar Amstelveen heeft SEZO een compleet schuldhulpdossier aangeleverd en dat warm overgedragen aan de gemeente

die periode kreeg ik een telefoontje van de gemeente, dat ik papieren moest komen tekenen. De gemeentebtenaar weigerde mij uit te leggen

wat dat dan voor papieren waren. Ik moeten gewoon komen en tekenen, want anders zou ik net zo hard weer uit de schuldhulp gezet worden. Je reinste intimidatie!”

PLEEGZORG

“Ondertussen woonden er nog drie pleegkinderen bij mij, waarvan de oudste zwaar ziek is. Toen hij 18 werd, kreeg ik van de pleegzorginstantie WSG te horen dat de pleegzorgvergoeding voor hem stopgezet zou worden. Met hulp van Wil Roode heb ik toen een verlenging aangevraagd tot zijn 21ste.”

Barry gaat verder: “Uiteindelijk werd dat verzoek gehonoreerd en kreeg ik de vergoeding voor de pleegzorg over die drie jaar. Er werd €12.000 gestort. Geloof mij:

de zorg voor mijn oudste pleegkind heeft me in die jaren veel meer dan dat gekost.”

“Pal daarop kreeg ik een telefoontje van de gemeente, dat ik papieren moest komen tekenen. De gemeentebtenaar weigerde mij uit te leggen wat dat dan voor papieren waren. Ik moeten gewoon komen en tekenen, want anders zou ik net zo hard weer uit de schuldhulp gezet worden. Je reinste intimidatie!”

“Wat bleek? Ik moest €11.000 terugbetalen van die vergoeding voor pleegzorg, voor de schuldsanering. Terwijl die vergoedingen

sowieso buiten de schuldhulpsanering vallen! Dit geval is geëindigd in een rechtszaak, zo ver moest het zelfs komen. De rechter oordeelde dat de gemeente helemaal geen formeel besluit had genomen, waardoor die hele vordering geen enkele grond had.”

BIJSTAND

Barry zucht en schiet vol. “Dat verhaal is maar één van de vele. Ik heb bijvoorbeeld een half jaar moeten wachten op bijstand bovenop mijn WAO. Ik ben 80 tot 100 procent afgekeurd. Toen ik verhuisde, heb ik in januari bijstand aangevraagd. In april was er nog niks. Weer bellen, mailen... Bleek de aanvraag kwijt. Met als gevolg dat ik pas in juli bijstand kreeg. Met drie thuiswonende pleegkinderen, waarvan er één heel ziek is, is dat financieel niet te doen.”

CONTROLE OP RELATIE

Hoe bruin de gemeente Amstelveel ze bakt blijkt wel uit hun latere aanval op Barry: ze zou samenwonen. Barry: “Ik heb bij alle aanvragen gemeld dat ik een latrelatie heb en dat ik in de weekenden bij mijn partner ben, inclusief zijn naam en adres. Het is de mensen van de gemeente daarna gelukt om op mijn gesloten Facebookpagina in te breken. Zij vonden daar een oude foto van een vakantie uit 2007 met mijn partner. Zij vonden dat hét bewijs dat ik samenwoon en geen recht heb op bijstand. Zij weigerden te vertellen hoe zij aan die foto kwamen, terwijl dat toch een grove inbreuk op mijn privacy is! Op het

‘De gemeente Amstelveen maakt mensen kapot’

Amstelveen. Alles was dus panklaar om te starten met een driejarig traject. Zou je denken. Maar nee, de gemeente maakte de ene fout na de andere, beginnend bij verdwenen formulieren waardoor het hele proces opnieuw opgestart moest worden. Al met al heeft het tot mei 2016 geduurd voordat het traject eindelijk kon starten. In

gemeentehuis kwam ik erachter dat er zelfs gepost is voor mijn deur en bij mijn vriend. Om ons te betrappen op samenleven. Kun je je voorstellen wat dat met je doet?”

KOSTENNORM

Inmiddels is haar zwaar zieke, oudste pleegkind 22 en krijgt hij een Wajonguitkering. Barry: “Volgens de kostendelersnorm van gedeelde kosten is daarom mijn bijstandsuitkering gestopt; mijn pleegkind zou die kosten moeten dragen. Terwijl zijn uitkering bij lange na zijn medicatie en vervoerskosten niet dekt. Verder weigert de gemeente elke medewerking. Bijzondere aanvragen voor mijn pleegkinderen worden afgewezen; die zouden alleen voor eigen kinderen gelden.”

VRIJWILLIGERSRAAD MINIMA AMSTELVEEN

Barry vertelt verder: “Bij alles heb ik de geweldige steun gehad van Wil Roode van Vrijwilligersraad Minima

Amstelveen. Zonder haar had ik het echt niet gered. Samen met haar werd ik steeds mondiger en liet me niet meer afschepen. Want in Amstelveen word je bij de balie al afgebekt als je een formulier komt halen. Dan weigeren de ambtenaren aan het loket je dat te geven, omdat je er zogenaamd geen recht op hebt.”

“Met Wil heb ik klacht na klacht ingediend. Het werd zelfs zo erg dat de klantmanager tegen ons stond te schreeuwen op de gang. En nooit een woord van excuus, laat staan een fout toegeven. Ik ben nu uit de schuldhulpverlening en heb met de gemeente nog maar weinig te maken. Maar de pijn blijft. Wat ik hier vertel is nog maar het topje van de ijsberg, ik kan nog uren doorgaan. De gemeente heeft mij als oud vuil behandeld, onbeschoft en onbehouwen. Ik heb bij de gemeente mijn dossier opgevraagd en daar bleek een notitie in te zitten: ‘Deze vrouw krijgt genoeg geld voor haar

pleegkinderen.’ Ik ben al dertig jaar met hart en ziel pleegmoeder en dat ene zinnetje voelde zó vernederend en kwetsend! Van pleegzorg wordt een mens echt niet rijk. Ik kom elke maand geld te kort.”

GEBREK AAN EMPATHIE

Barry besluit: “Ze lijken te vergeten dat ik een mens van vlees en bloed ben. Ik ben moeder en pleegmoeder van 10 kinderen, bewindvoerder voor een aantal van hen die zwaar gehandicapt zijn. Dat is niet altijd gemakkelijk en de gemeente maakte het de afgelopen jaren nog zwaarder. En dan hebben ze het lef om mij uit te nodigen voor een ontbijt tijdens De Week van de Pleegzorg. Zogenaamd om hun waardering te laten blijken. Dat geloof je toch niet? Amstelveen maakt mensen kapot. De gemeente heeft mijn enorm beschadigd en alle vertrouwen beschaamd. Ze krijgen mij er niet onder, maar het verdriet en de woede leeft in mij. Elke dag.”

COLUMN

ONDERSTEUN BIJSTANDSONTVANGERS BIJ HUN RECHT (IN PLAATS VAN EEN Plicht) TOT PARTICIPATIE

'Verplichtingen en financiële prikkels blijken nauwelijks samen te hangen met minder uitkeringsafhankelijkheid van mensen uit de doelgroep', zo concludeert de SCP-eindevaluatie van de Participatiewet. Het wekte dan ook alomtevertoef dat Staassecretaris van Ark op het SCP-rapport reageerde met de ferme stelling 'tegen wie niet wil werken moet ik streng zijn'. De vrijblijvendheid van de Participatiewet moet er volgens de Staassecretaris vanaf. Dat betekent dat iedereen een passend aanbod krijgt voor een tegenprestatie. Een te simpele oplossing voor een complex probleem, zo blijkt uit het SCP-rapport.

Veel wat ik in dit rapport lees, komt overeen met de resultaten van mijn eigen kwalitatieve onderzoek naar arbeidsre-integratietrajecten voor de 'klassieke bijstandsgerechtigde'. Klantmanagers en werkcoaches zijn vaak sceptisch over het effect van verplichte arbeidstrajecten op (duurzame) uitstroom. Bijstandsgerechtigden hebben evenmin veel verwachtingen. Zo voelde voor deelnemers aan een arbeidsre-integratietraject waarbij de werkzaamheden bestonden uit het vouwen van washandjes voor 32 uur per week eerder als een verplichting om iets terug te doen voor de uitkering dan als een opstap naar betaald werk.

In een enkel geval leidt een arbeidstraject wel tot uitstroom, maar zoals ook genoemd in het SCP-rapport, gaat het hierbij vaker dan in het verleden om uitstroom naar niet-duurzaam werk. Uit mijn onderzoek komt naar voren dat deze ontwikkeling niet alleen samenhangt met de flexibiliserende arbeidsmarkt, maar ook met de perverse financiële prikkels die mogelijk worden gemaakt door de Participatiewet.

Zo werden in sommige gemeenten bijstandsontvangers die over relatief recente arbeidservaring

Anja Eleveld

Universitair Docent en Onderzoeker, Vrije Universiteit.
Redacteur van 'De Participatiewet. Een grondrechtenperspectief',
Deventer: Kluwer (2018).

beschikken, verplicht om arbeid met behoud van uitkering te verrichten op een proefplaatsing. Indien de participatie op de proefplaatsing succesvol was, vervolgde de bijstandsontvanger de werkzaamheden op een reguliere uitzendovereenkomst. Voor de werkgever is een dergelijke constructie lucratief omdat hij tijdens de proefplaatsing, voor de duur van twee tot soms vier maanden, gratis beschikt over de arbeidskracht. In de daaropvolgende is de arbeidskracht relatief goedkoop, gezien de lage cao looninschaling (veelal rond het minimumloon).

'Geef bijstandsontvangers een recht op goede ondersteuning'

Daar bovenop profiteert de werkverschaffer vaak (indirect) van een forse gemeentelijke subsidie, oplopend tot €500,- per maand. Na afloop van een dergelijke gesubsidieerde arbeidsovereenkomst houdt het financiële voordeel voor de werkgever op en kiest hij vaak voor een nieuwe gratis proefplaatsing, gevolgd door een door goedkope arbeid op een tijdelijke reguliere uitzendovereenkomst. Voor de gemeente loont deze constructie, omdat gedurende het arbeidscontract en eventueel de daaropvolgende WW-uitkering, geen uitkering betaald hoeft te worden.

De grote verliezer is de voormalige bijstandsgerechtigde, die na afloop van de gesubsidieerde periode geen nieuwe arbeidsbetrekking vindt en uiteindelijk weer aanklopt bij de gemeente. In mijn onderzoek merkte een kritische werkcoach over deze praktijken op: 'en dan

wordt in ons systeem genoteerd: "let op draaideur cliënt", alsof het de schuld is van de cliënt!'

In de wereld van Ark is de oplossing voor het probleem van een precariserende en tegelijkertijd veeleisende arbeidsmarkt, in samenhang met een kwetsbare groep bijstandsontvangers met complexe problematiek, een eenvoudige: een passende, niet vrijblijvend aanbod voor om te participeren. 'Passend' klinkt nog wel sympathiek, maar op basis van mijn onderzoek weet ik dat ongeschoolde simpele productiewerkzaamheden voor vrijwel iedereen als 'passend' kan worden beschouwd. Al was het maar, zoals een werkcoach dit in mijn onderzoek verwoordde, omdat de bijstandsontvanger hiermee werkt aan zijn competentie 'flexibiliteit' om arbeidsactiviteiten te verrichten die niet bij hem of haar passen. Op grond van deze redenering is het niet meer noodzakelijk om maatwerk te realiseren bij arbeidsre-integratie en is de scheidslijn tussen arbeidsre-integratie en tegenprestatie definitief vervaagd.

Tot slot, wanneer de verwarming van mevrouw van Ark het niet doet, belt ze een monteur. En wanneer deze haar onbeleefd behandelt, belt ze een andere monteur, of misschien denkt ze 'even door de zure appel bijten'. De meest bijstandsontvangers ontberen zo'n keuze. De bijstandsuitkering is het laatste vangnet en dat betekent dat het vaak (langdurig) slikken is. Bied bijstandsontvangers perspectief! In plaats van hen nog meer verplichtingen op te leggen, geef bijstandsontvangers een recht op goede ondersteuning gericht op duurzame en zinvolle participatie.

BIJSTANDSGERECHTIGDEN IN NISSEWAARD 'WERKENDE ARMEN, ZONDER RECHTEN EN VOGELVRIJ'

De gemeente Nissewaard neemt het niet zo nauw met de rechten van bijstandsgerechtigden. Ze worden van de ene naar de andere werkervaringsplaats gestuurd. Zonder perspectief op duurzaam werk, en zonder loon. 'Het is een verdienmodel over de ruggen van bijstandsgerechtigden.'

TEKST PIEN HEUTS, BEELD MARIJN VAN DER WAA

Als ze eenmaal beginnen te vertellen, rolt het ene na het andere voorbeeld over tafel. Voorbeelden van werken zonder loon, oneigenlijk gebruik van de tegenprestatie, strafmaatregelen, intimidatie, onheuse bejegening, wantrouwen, gebrek aan perspectief. 'Ze' zijn Jan, Mariska en Wilbert. Via de gemeente Nissewaard krijgen ze een bijstandsuitkering. Ze zijn tussen de 45 en 60 jaar. Hoewel ze vier keer per week moeten solliciteren heeft dat niets opgeleverd. Hun namen zijn gefingeerd. Uit angst: op weer een 'maatregel' zitten ze niet te wachten.

REGULIERE PLEKKEN

Zo'n vijf jaar geleden kwam Mariska na een scheiding in de bijstand terecht. Sindsdien heeft ze in het kader van de tegenprestatie via zes werkervaringstrajecten gewerkt. Met behoud van uitkering. Niet alleen bij het leerwerkbedrijf Voorne-Putten Werkt maar vooral

ook op reguliere werkplekken: administratief, facilitair. Verdringing dus. 'Ik wil graag werken en zinnig bezig zijn', zegt ze. 'Maar het moet wel te combineren zijn met de zorg voor m'n kind en ergens toe leiden.' Ze weigerde 'gratis' aan het werk te gaan bij een koekjesfabriek, vanwege de avonddiensten. 'Ik kon geen oppas betalen.' Voor straf werd ze een maand 300 euro gekort op haar uitkering. 'Als je nog geen schulden hebt, krijg je ze zo wel', zegt ze. Op dit moment is Mariska even uit de baantjescarousel en als vrijwilliger actief. 'Tot ik weer word weggeplukt door de gemeente. De gemeente verdient geld door bijstandsgerechtigden gratis te werk te stellen.'

MODERNE SLAVERNIJ

De Participatiewet heeft als doel uitkeringsgerechtigden te laten uitstromen naar betaald werk. De gemeente ondersteunt daarbij,

'Elke dag ging ik met lood in mijn schoenen naar het werk'

biedt maatwerk en stelt een plan van aanpak op. De gemeente Nissewaard, waar Spijkenisse als grootste gemeente onder valt, ziet dat anders. Alfred Blokhuisen, 'betrokken burger en FNV-lid' en sinds dertien jaar werkzaam voor de Voedselbank, heeft er bijna een dagtaak aan alle misstanden op het gebied van de Participatiewet in Spijkenisse aan de kaak te stellen. 'De leerwerktrajecten zijn zogenaamd bedoeld om arbeidsritme op te doen en de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen. Maar er wordt helemaal niet gekeken naar de mogelijkheden van mensen. Deze vorm van werken

zonder loon en verdringing van regulier werk, leidt tot moderne slavernij. Mensen komen geen stap verder, ze zitten in de tang van de gemeente.'

VINGERSCAN

Blokhuizen wijst op het beruchte trajectplan dat bijstandsgerechtigden onder dreiging van een korting moeten tekenen. 'Er staan zo'n twintig strafmaatregelen in zoals dat je in de eerste maand van de tegenprestatie geen verlof mag opnemen. Ook moet je 's avonds en in het weekend beschikbaar zijn. Te laat komen kan een strafkorting opleveren en bij ziekmelding volgt een huisbezoek. En hoe je bezwaar kunt maken tegen het trajectplan is uiterst onduidelijk.' Volgens Blokhuizen, oud-gemeenteraadslid en oud-statenlid voor GroenLinks neemt de gemeente het juridisch gezien sowieso niet zo nauw. Hij zorgde ervoor dat de onrechtmatig gebruikte vingerscan, waarmee bijstandsgerechtigden vier jaar lang bij leerwerkbedrijf Voorne-Putten Werkt (VPW) moesten 'inklokken', voorlopig werd afgeschaft. De gemeente overtrad hiermee de wet, heeft staatssecretaris Van Ark

'Ze worden rondgepompt zonder enig perspectief op een echte baan met salaris'

inmiddels toegegeven. De Autoriteit Persoonsgegevens onderzoekt de zaak nog.

ZÓ VERNEDEREND

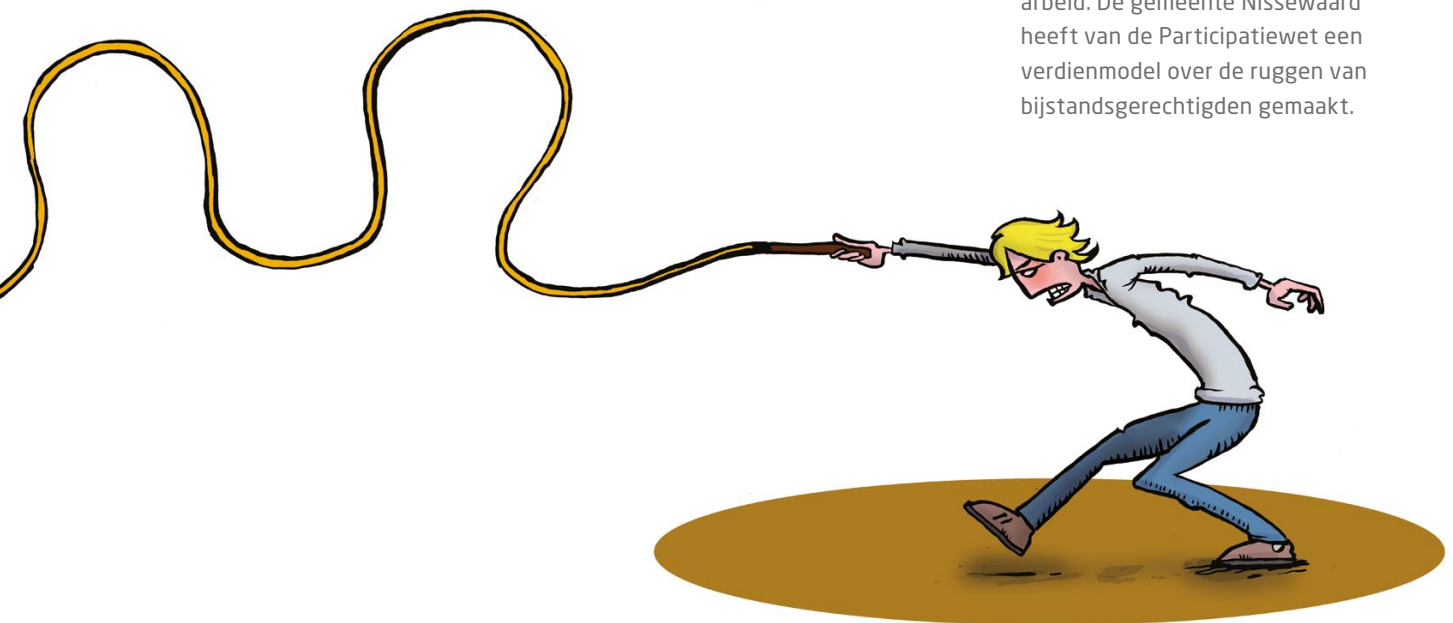
Jan werkte bij een architectenbureau tot hij in 2011 na ontslag in de bijstand terechtkwam. Hij werd aan het werk gezet bij de toenmalige sociale werkvoorziening Welplaat (nu onderdeel van VPW) waar hij onder andere dopjes op orchideeënbuisjes moest doen. Onbetaald. In 2015 zag hij, met de invoering van de Participatiewet, het bijstandsregime repressiever worden. 'Ik moest een trajectplan tekenen op straffe van een maatregel en instemmen met de vingerscan. Dat laatste heb ik geweigerd. Het is strijd met de wet om biometrische gegevens van mensen te gebruiken, te delen en op te slaan.'

Je werd als een kleuter behandeld, vertelt hij. 'Eigen werkschoenen en

handschoenen kregen we niet; dat is in strijd met de Arbowet. Ik vind het vies om andermans spullen te dragen, dus heb ik ze maar zelf gekocht. Een kluisje kregen wij als bijstandsgerechtigden ook niet, vaste krachten wel. Terwijl we ook geen tas mochten meenemen naar de werkplek. Als je met elkaar praatte of lachte werd je uit elkaar gehaald. En je mocht pas naar huis als de baas dat zei. Het was zó vernederend. Elke dag ging ik met lood in mijn schoenen naar het werk.' Jan is nu als vrijwilliger actief. Maar het is de vraag hoe lang nog. 'Alle vrijwilligers met een uitkering vrezden het moment dat er weer een nieuw trajectplan in de bus valt.'

DWANGARBEID

FNV-bestuurder Félix Alejandro Pérez sprak afgelopen oktober samen met Alfred Blokhuizen in bij de commissie sociaal domein, waar raadsleden en wethouders van Nissewaard aanwezig waren. 'De Participatiewet wordt met voeten getreden', zegt Alejandro Pérez. 'Mensen krijgen geen onderbouwde plan van aanpak, maar slechts een trajectplan met alleen maar plichten en strafmaatregelen. Bovendien is er sprake van verdringing van reguliere arbeid. De gemeente Nissewaard heeft van de Participatiewet een verdienmodel over de ruggen van bijstandsgerechtigden gemaakt.'

En door bijstandsgerechtigden onwetend te houden, kunnen ze hun gang gaan. Wie durft er in een kwetsbare uitkeringspositie bezwaar te maken of zelfs naar de rechter te stappen? Belangrijk is dat mensen hun rechten kennen en er een tegenmacht ontstaat.' (zie kader)

Volgens Alejandro Pérez komt er wel steeds meer jurisprudentie. Ook heeft de FNV een klacht ingediend bij de International Labour Organisation over de Participatiewet omdat die tot dwangarbeid kan leiden. 'Gemeenten kunnen de bijstandsuitkering volledig intrekken als bijstandsgerechtigden niet meewerken. Dus is er feitelijk sprake van dwangarbeid.'

GEESTDODEND WERK

Wilbert, eerder onder ander werkzaam in de financiële wereld, is mondig en niet bang uitgevallen. Dat maakt dat hij, sinds hij in 2014 in de bijstand belandde, de dans redelijk heeft kunnen ontspringen. 'Ik heb geweigerd om geestdodend werk te doen bij het leerwerkbedrijf als tegenprestatie. En het trajectplan heb ik de laatste keer niet ondertekend, omdat het geen maatwerk was. Er werd bedreigd met een korting op mijn uitkering, maar die maatregel is niet uitgevoerd. Wel heb ik gratis bij andere bedrijven gewerkt. Op het moment dat ik na een half jaar een contract zou moeten krijgen, werd ik er natuurlijk uitgegooid', zegt hij cynisch. 'De gemeente stuurde weer een nieuwe gratis kracht.' Sinds een tijdje voelt Wilbert zich als een vis in het water bij het vrijwilligerswerk dat hij doet, maar ook hij vreest het moment dat de gemeente met een nieuw trajectplan komt.

WEGGEPLUKT

De drie bijstandsgerechtigden die

aan dit verhaal meewerkten, zouden het liefst een echte baan vinden. Tot die tijd vinden ze het zinnig en nuttig om vrijwilligerswerk te doen. Maar de kans dat ze binnenkort weer elders te werk worden gesteld, hangt als een zwaard van Damocles boven hun hoofd. Blokhuisen van de voedselbank: 'Vrijwilligers die hier prima functioneren, zelfs certificaten voor bijvoorbeeld de heftruck hebben gehaald, kunnen zomaar worden weggeplukt. En als dat voor een mooie baan is, prima. Maar ze moeten schoffelen, in de fietsenstalling aan het werk of weer naar het leerwerkbedrijf. En dan raken ze ook nog hun vrijwilligersvergoeding kwijt, toch zo'n 125 euro in de maand.' Het maakt hem woedend. 'Ze worden rondgepompt, zonder enig perspectief op een echte baan met salaris. Het zijn werkende armen, zonder rechten en vogelvrij.' Verantwoordelijk wethouder Igor Bal (VVD) weigerde de vragen van FNV Magazine over de bejegening van bijstandsgerechtigden in zijn gemeente te beantwoorden.

KEN JE RECHTEN EN PLICHTEN

FNV Uitkeringsgerechtigden heeft alle feiten, rechten en plichten rondom de Participatiewet en werken zonder loon op een rijtje gezet. Zie: www.fnv.nl/rechtenkaart

Enkele rechten:

- Je hebt recht op een schriftelijk plan van aanpak waartegen je binnen zes weken bezwaar kunt maken, eventueel gevolgd door beroep en een gang naar de rechter.
- In dat plan moeten concrete doelen staan, rekening houdend met je persoonlijke omstandigheden.
- Het plan moet binnen zes maanden worden geëvalueerd.
- Het werk in een re-integratietraject moet altijd extra en aanvullend op gewoon werk zijn. Van verdringing mag dus geen sprake zijn.
- Het aangeboden plan mag je niet weigeren, op straffe van het intrekken van de uitkering.

VAN BEZWAAR NAAR RECHTBANK

Mark Hüsen is advocaat bij Advokatencollectief Rotterdam. Hij spendeert 90% van zijn tijd aan pro deo zaken, waarin hij cliënten bijstaat voor wie de kosten van rechtshulp gedeeltelijk worden gefinancierd door de overheid. In de loop van de jaren heeft Mark zich toegelegd op sociale zekerheid, familierecht en schuldsanering. In zijn praktijk heeft hij dagelijks te maken met de Participatiewet.

TEKST SUSAN SUKKEL, BEELD JEANNETTE SCHOLS

Mark vertelt: "Ik heb een sociale achtergrond, onder andere als jurist bij een vakbond, en ik zie mezelf wel een beetje als een idealist. Ik zie dat veel uitkeringsgerechtigden getroffen worden door de starre uitvoering van de Participatiewet."

PARTICIPATIEWET IS EEN WWB+

"De Participatiewet is in wezen niet heel anders dan wat er voor 2015 al was. Het is een uitbereiding van de Wet werk en bijstand (WWB). De Wet sociale werkvoorziening (WSW) de Wajong zijn deels afgeschaft. De mensen die daar voor 2015 een beroep op konden doen vallen nu onder de Participatiewet. Verder zijn er een paar wetsartikelen bijgekomen zoals de kostendelersnorm en de uniforme maatregelen. De meeste zaken die ik momenteel in mijn praktijk zie, hebben te maken met het rechtmatigheidsonderzoek. Hierin controleert de sociale dienst of de uitkeringsgerechtigde nog steeds recht heeft op een uitkering."

RECHTMATIGHEIDS- ONDERZOEKEN

Mark vult aan: "Voorheen moest elke uitkeringsgerechtigde elke maand een zogenaamd rechtmatigheidsformulier invullen, met daarin alle financiële details die eventueel van invloed konden zijn op de uitkering. Dat is ruim 5 jaar terug in Rotterdam afgeschaft, waardoor de verantwoordelijkheid is verschoven naar de uitkeringsgerechtigde. Die moet zich er veel meer zelf van bewust zijn dat hij iets aan de sociale dienst

moet melden. De gemeente voert nu Rechtmatigheidsonderzoeken uit, waarbij de uitkeringsgerechtigde bankafschriften van de afgelopen drie maanden moet overleggen. Vindt de gemeente iets onrechtmatigs, dan wordt dat uitgebreid naar twaalf maanden."

"In zo'n onderzoek let de sociale dienst op details van iemands uitgavenpatroon met de bankafschriften als een soort dagboek. Waar deed je je boodschappen, wat deed je daar, waarom geef je zo weinig geld uit aan boodschappen, heb je soms een zwart baantje ernaast of woon je bij iemand anders? Op dit moment is pinnen in een casino of gokhal een regelmatig terugkerend issue. In potentie kan de uitkeringsgerechtigde daar namelijk veel geld gewonnen hebben en dat is inkomen. Of (en hoeveel) er gewonnen is valt niet aan te tonen en daarom stelt de gemeente: we kunnen niet vaststellen dat iemand uitkeringsgerechtigd is en dus vorderen we de uitkering terug en leggen een boete op. Waarbij het aan de uitkeringsgerechtigde is om het tegendeel te bewijzen."

Mark benoemt een concreet geval in zijn praktijk: "Ik heb een cliënt die 32 uur per week als vrijwilliger werkt. De meneer heeft geld gepind bij een casino - zonder te gokken, zo stelt hij zelf - en deze meneer moet nu 10.000 euro terugbetalen. Dan vraag ik me af: wat wil de sociale dienst daarmee bereiken?"

TERUGVORDERDEN EN BEBOETEN

Mark gaat verder: "Op grond van de fraudewet uit 2013 moet de gemeente uitkeringen terugvorderen en boetes opleggen als de uitkeringsgerechtigde geen recht had op een uitkering. Bijvoorbeeld doordat hij dingen niet tijdig heeft gemeld aan de sociale dienst. Vooral die boete lijkt mij zinloos: mensen die al weinig hebben, krijgen zo nog meer schulden. Bovendien voelen mensen zich in rechtmatigheidsonderzoeken als potentiële crimineel bejegend. Dat is heel pijnlijk voor hen, helemaal omdat veel mensen niet voor hun plezier bijstand ontvangen. Dat starre handhaven en terugvorderen geeft mensen snel het label van fraudeur en het gevoel alsof ze een lijfeigene van de sociale dienst zijn."

VAN BEZWAAR NAAR RECHTBANK

Veel mensen zetten niet de stap richting een advocaat. Wanneer de gemeente besluit terug te vorderen, moet men eerst bezwaar maken. Een commissie binnen de gemeente bekijkt dat bezwaar en komt met een advies dat meestal wel gevolgd wordt. Is de uitkeringsgerechtigde het niet eens met die uitspraak, dan volgt er een beroep bij de rechtbank en eventueel een hoger beroep bij de Centrale Raad. Dit is een lang en ook best ingewikkeld traject, waarbij mensen de hulp van een advocaat nodig hebben."

MEER OOG VOOR DE SITUATIE VAN DE BURGER

“De handhaving in de Participatiewet richt zich heel erg op rechtmatigheid en herstel van de rechtmatige toestand. In mijn ogen kan dat veel doelmatiger en praktischer door meer te kijken naar de omstandigheden van de bijstandsgerechtigde en de gevolgen die een terugvordering heeft. Ik maak nu in zaken, waarin de gemeente ook wat steken heeft laten vallen, mee dat een rechter aandringt op een schikking. Anders moet in een uitspraak de jurisprudentie worden gevolgd, die dan voor de burger tot een wel heel sneu resultaat leidt. Ik vind dat geforceerd. Overigens moet ik daar wel aan toevoegen dat de gemeente Rotterdam de scherpste randjes er afgehaald heeft, waardoor bijvoorbeeld stortingen op een bankrekening sneller als een ‘kruispost’ worden gezien. Rotterdam probeert helderder te zijn in haar communicatie naar bijstandsgerechtigden toe.”

KOSTENDELERSNORM

In zijn praktijk krijgt Mark ook vaak te maken met de kostendelersnorm: het korten op de uitkering als een uitkeringsgerechtigde samenwoont met een volwassene. Mark: “In die norm wordt geen rekening gehouden met de zorgbehoefte van een huisgenoot. Daar moet veel beter naar gekeken worden. Zo heb ik een zaak van een mevrouw die op aandringen van haar kinderen haar ex-man in huis nam om te revalideren van een heupoperatie. Dat ziet de gemeente meteen als een gezamenlijk huishouden. Het gevolg is dat de sociale dienst een bedrag van € 8.000,- terugvordert en een boete van € 1.200,- oplegt.”

“Dit kabinet wil mantelzorg en voor elkaar zorgen stimuleren. De kostendelersnorm staat daar haaks op. Een deel van ons daklozenprobleem

komt daar vandaan. Niemand neemt een dakloze of een zorgbehoefte in huis. Zorgen voor elkaar? Voorlopig niet doen als u bijstand ontvangt!”

MONIQUE WINT RECHTZAAK TEGEN HAAR GEMEENTE 'HET WAREN SLOPENDE JAREN'

In opstand komen helpt, maar kost ook heel veel energie en doorzettingsvermogen, zo blijkt uit het verhaal van Monique (54). Zij vocht met behulp van een advocaat met succes een korting op haar bijstandsuitkering en later de stopzetting van haar uitkering aan. Haar advies: 'Correspondeer bij voorkeur via mail en bewaar alles.'

TEKST EVA PRINS, FOTOGRAFIE ROB NELISSE

'Ik ben altijd een zelfstandige sterke vrouw geweest, maar dit beukt echt in op je zelfvertrouwen', zegt Monique, voormalig ondernemster, over de behandeling die haar ten deel is gevallen sinds ze in 2013 in de bijstand terechtkwam.

HEEL FRUSTREND

Tien jaar lang runt Monique met succes een eigen fitnessstudio. Maar als net na de opening van een tweede vestiging, de crisis uitbreekt, gaat het bergafwaarts. Uiteindelijk moet ze faillissement aanvragen en een bijstandsuitkering. Het is dan eind 2013. Ze solliciteert zich suf, maar zonder resultaat. 'Ik merkte dat het niet meer zo makkelijk ging als voorheen.

Door mijn leeftijd denk ik. Soms ging ik naderhand kijken in winkels waar ik als verkoopster gesolliciteerd had. Altijd zag ik er jongere mensen staan. Heel frustrerend.' Aan de verplichte sollicitatiecursussen vanuit de Weengroep (de Sociale Dienst) heeft ze niets. 'Dat was echt op kleuterniveau. Maar je kunt geen nee zeggen, want dan word je gelijk gekort. Dus ik deed het maar braaf.'

100 PROCENT GEKORT

En dan ineens, november 2017, wordt Monique geconfronteerd met een korting van 100 procent (!) op haar uitkering. Ze heeft geen idee waarom en belt haar vaste werkconsulent. Die vertelt dat ze in het laatste traject niet enthousiast genoeg

zou zijn geweest. Voorbeelden kan ze daarbij niet noemen. Monique laat het er niet bij zitten en belt in paniek haar advocaat. Uiteindelijk komt het tot een hoorzitting. Een geluk voor Monique: ze had alle mailcorrespondentie bewaard - en daaruit bleek nergens dat ze ontevreden over haar waren.

'Een heel mager dossier' en 'houtje-touwtje-gebrabbel' luidt dan ook het harde oordeel van de hoorcommissie. Monique wordt in het gelijk gesteld. 'Maar ik was ondertussen wel een half jaar verder', zegt ze, 'en had door die maand zonder inkomsten al schulden opgebouwd. En als je kijkt wat dit de gemeente allemaal gekost heeft...maar dat interesseert ze blijkbaar niks.'

TE WERK GESTELD

Een maand later wordt Monique middels een brief opgeroepen voor een gesprek: ze hebben een werkaanbod. Nog tijdens het gesprek wordt Monique door de werkconsulent en iemand van het werkgeverspunt meegetroond naar een pallethandel in de buurt. Daar zouden ze een baan voor haar hebben: de inrichting van een showroom van uit faillissementen opgekochte kantoormeubelen. Daar aangekomen krijgt ze van iemand van een uitzendbureau een contract onder haar neus en moet ze onmiddellijk tekenen. Ze zal 28 uur gaan werken en daarmee uit de uitkering zijn; die wordt ook direct stopgezet.

BEZIGHEIDSTHERAPIE

In de pallethandel blijkt er echter geen of nauwelijks werk voor haar te zijn, noch begeleiding. En de arbeidsomstandigheden zijn barbaars. 'Die hal was ijs- en ijskoud.' Als een soort 'bezigheidstherapie' moet ze op een gegeven moment een partij opgekochte zakken potgrond van vijf kilo overhevelen in een grote bouwzak; die zouden met winst worden doorverkocht. Monique houdt het drie dagen met veel pijn en moeite vol voor ze zich ziek meldt. 'Thuis een uur onder de hete douche gestaan, kramp in mijn vingers en rug', schrijft ze in het verslag dat ze van haar ervaringen met de Weenergroep heeft gemaakt.

STRESS

Nu ze ziek thuis zit, maakt ze zich zorgen over haar inkomen. Ze besluit opnieuw een uitkering aan te vragen. De gemeente weigert, ze heeft immers 'een baan'. Dat die gesubsidieerd is, en Monique voor de werkgever gratis, heeft ze dan al ontdekt. Vandaar ook dat het hem niet uitmaakte of er wel of niet iets voor haar te doen was. Het uitzendbureau, dat werd betaald werd om Monique 'een baan' te bieden, is boos dat Monique zich ziek heeft gemeld en mailt: 'Door uw eigen toedoen heeft u nu geen baan meer'. Een fout, want nu staat zwart-op-wit dat ze geen baan meer heeft - en dus recht op een uitkering. Maar dat gaat niet zonder slag of stoot. Het uitzendbureau ('immers betaald door de gemeente om mij 'bezig te houden') bestookt haar met steeds dwingender mailtjes, oproepen voor gesprekken, deelname aan re-integratietrajecten etc. Ondertussen heeft ze met haar advocaat een bezwaarschrift opgesteld tegen de hele gang van zaken en is ze door alle druk en stress ook

bij een psycholoog en een arbo-arts terechtgekomen. 'Ik voelde me als een kat in het nauw gedreven', zegt ze. 'Ik sliep niet goed en werd 's morgens misselijk wakker van de stress'. De arbo-arts adviseert rust, maar die krijgt ze niet.

LIK-OP-STUK

Inmiddels heeft haar advocaat ontdekt dat Monique's 'baan' bij de pallethandel een 'motivatiebaan' was. 'Dat is geen regulier re-integratietraject, maar bedoeld als lik-op-stukbenadering voor klanten met een risicoprofiel. We zetten hierbij in op directe gedragssturing (discipline-rend, controlerend, hinderend)' zo ontdekt Monique op de website van Cedris, de overkoepelende organisatie van sociale diensten. Met andere woorden Monique heeft blijkbaar een 'risicoprofiel'. 'Dat is denk ik omdat ik die korting heb aangevochten', zegt ze. En daarom krijgt ze deze 'lik-op-stuk' benadering. Een motivatiebaan als eufemisme voor straf die alles behalve motiverend werkt.

GEWONNEN!

Niks geen echte baan dus. En de uitkering is vooralsnog geweigerd. Een poging om er samen met de gemeente uit te komen, loopt op niks uit. En dan komt uiteindelijk, ruim twee jaar (!) later de hele zaak tegen de gemeente voor de meervoudige rechtbank. En die stelt Monique in het gelijk. De rechtbank levert daarmee belangrijke jurisprudentie. Een motivatiebaan en/of een gesubsidieerde baan zoals Monique die kreeg (de gemeente betaalde het uitzendbureau en het uitzendbureau betaalde het bedrijf) kan niet worden aangemerkt als arbeidsinschakeling, maar is een 'voorziening gericht op arbeidsinschakeling', aldus de rechtbank. En dat is een essentieel verschil, want daarmee is

het geen reden om een uitkering te stoppen of te weigeren. De gemeente had Monique's tweede bijstandsaanvraag dus moeten honoreren. Sterker: de gemeente had haar bijstandsuitkering nooit mogen stopzetten en moet die met terugwerkende kracht alsnog betalen (waarbij ze het betaalde "loon" in mindering mag brengen).

BLIJ MAAR GESLOOPT

Monique is heel blij met de uitspraak. 'Ik hoop dat het iets verandert.' Maar het heeft wel veel van haar gevraagd, zegt ze. Financieel, maar vooral emotioneel. 'Het waren slopende jaren.' Het is dat ze in die tussentijd zelf een baan vond als verkoopster en daarmee (na eerst nog weer heel veel tegenwerking en strijd rond haar aanvullende uitkering) in haar inkomen kon voorzien én uiteindelijk verlost was van gemeente, anders had ze het wellicht niet volgehouden, zegt ze. Inmiddels werkt Monique er alweer bijna twee jaar, dertig uur per week. Daarmee verdient ze net iets meer dan de uitkering. Het deert haar niet. 'Alles beter dan dat ik ooit nog met de Weenergroep te maken krijg.'

BELANGRIJKE UITSPRAAK

De meervoudige kamer van de Rechtbank Oost-Brabant levert in de zaak van Monique belangrijke jurisprudentie. De rechtbank oordeelde dat een gesubsidieerde baan, waarbij de gemeente een uitzendbureau en het uitzendbureau het bedrijf betaalt, niet kan worden aangemerkt als arbeidsinschakeling. Het is 'een voorziening gericht op arbeidsinschakeling.' En dat is een essentieel verschil, want daarmee is zo'n baan geen reden om een uitkering te stoppen of te weigeren.

'WE WORDEN BEHANDELD ALS TWEEDERANGSBURGERS'

Ondanks zijn chronische zenuwpijn, wil Freddy Heufkens dolgraag werken. Maar gemeenten en re-integratiebureaus komen enkel met niet of nauwelijks betaalde baantjes. '32 uur per week werken voor nog geen euro per uur. Ik noem dat moderne slavernij.'

TEKST: EVA PRINS

Van die hele participatiewet deugt niks, meent Freddy Heufkens (57). 'Mensen worden rondgepompt in tijdelijke baantjes waarmee alleen de werkgever iets opschiet. 'Ze bieden, vaak na drie maanden gratis proefplaatsing, een tijdelijk contract aan voor een half of één jaar, en bij geluk 11 maanden extra. Daarna moeten die werknemers weer weg want werkgevers willen mensen geen vast dienstverband geven - en zeker geen mensen zoals ik, met een arbeidshandicap. Die werknemer kan vervolgens terug de uitkering in en dan begint het circus van voren af aan.'

Ook met de loonwaardebepaling voor mensen met een arbeidshandicap die in het doelgroepenregister staan, wordt volgens hem veel gesjoemeld. 'Hoe lager die loonwaardebepaling uitvalt, des te minder hoeft de werkgever te betalen en des te meer krijgt de werkgever aangevuld van het UWV.'

LEGE HANDEN

Voor Heufkens begint de ellende begin jaren '90. Wat dan nog een onschuldige oorsprong lijkt, resulteert in een reeks operaties en uiteindelijk in onder andere gehoorverlies aan één oor en 24 uur per dag zenuwpijn. Heufkens werkt dan als verkoopmedewerker bij V&D waar hij in plaats van begrip stuit op tegenwerking en pesterijen. In 2006, hij werkt dan fulltime (!) op therapeutische basis, wordt hem van de een op andere dag te kennen gegeven dat er 'geen passend werk

meer voor hem is'. Twee jaar later wordt het arbeidscontract officieel ontbonden. Bijna twintig jaar heeft hij er dan gewerkt.

'En nu', zegt Heufkens, 'sta ik op mijn 57ste nog steeds met lege handen en met een heel onbevredigend gevoel. Want een betaalde baan heb ik nog steeds niet.'

RE-INTEGRATIE

'Matig tot slecht', luidt zijn oordeel over de vele re-integratiebureaus waar hij in de loop van de jaren die volgen naar toe wordt gestuurd. 'Ik werd voornamelijk achter een pc gezet om vacatures te zoeken, wat ik ook gewoon thuis kon doen - en deed. Grootspraak hadden ze allemaal: ze zouden me zo aan het werk hebben. Was dat maar zo. Geen van hen heeft mij aan een vaste baan geholpen.'

Hetzelfde geldt voor de gemeente die Heufkens, inmiddels 'officieel arbeidsgehandicapt' vanaf 2015 met de invoering van de Participatiewet naar werk zouden moeten begeleiden. Het enige dat hem wordt aangeboden zijn de eerdergenoemde onbetaalde proefplaatsingen.

Eind 2015 begint hij zo in een kringloopwinkel. Hij heeft het er naar zijn zin en de tevredenheid is wederzijds, want na de proefplaatsing volgt een jaarcontract, en daarna nog eens een contract van 11 maanden. Daarna houdt het echter op, want moet de werkgever overgaan

'Werkgevers willen allemaal voor een dubbeltje op de eerste rij'

op een vast dienstverband. Heufkens: 'Het is puur een geldkwestie.'

GEEN UITKERING MEER

Het is dan 2017 en Heufkens is inmiddels getrouwd en verhuisd. Zijn partner heeft een betaalde baan, waardoor Heufkens geen uitkering meer krijgt. Hij wil echter dolgraag werken. Vanwege zijn arbeidshandicap zit hij in het doelgroepenregister - en heeft hij recht op begeleiding naar een passende, betaalde baan vanuit de gemeente.

Bij de nieuwe gemeente treft hij eindelijk een jobcoach die hem wel serieus neemt en geen loze beloften doet. Bij potentiële werkgevers is het echter steeds hetzelfde verhaal. 'Ze willen allemaal voor een dubbeltje op de eerste rij zitten. Een voorbeeld: Ik had een sollicitatie bij uitvaartbedrijf Yarden als hulp achter de schermen. Het ging om een contract van 12-16 uur per week, en wederom met eerst drie maanden een onbetaalde proefperiode. Reiskosten vergoeden ze niet, ook al woonde ik er 13 kilometer vandaan. En voor die 12-16 uur per week moest ik minimaal 6 dagen! per week beschikbaar zijn en het

was zelfs mogelijk, zo vertelden ze mij dat je twee keer per dag moest komen want vaak hebben ze twee uitvaarten op één dag. Met andere woorden: 96 uur beschikbaar zijn voor een contract van 12-16 uur per week. Dit is toch schandalig? Ik werd niet aangenomen, maar ik wilde ook niet aangenomen worden.'

STRIJDEN

Begin dit jaar wordt Heufkens geplaatst op de assemblage-afdeling van een SW-bedrijf. Dat blijkt fysiek echter te belastend. 'Helaas, ik had graag gewild en het bedrijf was ook tevreden. In overleg ben ik na een maand gestopt - wat met toch weer een knauw gaf.'

Werkt een bijstandsgerechtigde nog 'met behoud van uitkering', voor Heufkens als nigger (niet-uitkeringsgerechtigde) werkt hij bij een proefplaatsing helemaal drie maanden voor niks. 'Het is een kwestie van gunnen dat je van de gemeente voor die periode een vrijwilligersvergoeding krijgt. In dit geval zou dat 125 euro per maand zijn, wat bij een werkweek van 32 uur neerkomt op zo'n 90 cent per uur. Voor mij voelt dat als een moderne slavernij.'

'En tegen dit onrecht wil ik strijden', besluit Heufkens, die daarom ook zijn verhaal doet. Onder eigen naam, want 'ik hoef me niet te schamen dat ik wat mankeer. Mensen met een arbeidsbeperking zijn geen tweedegradersburgers, maar zo worden we wel behandeld', zegt hij. 'We zijn volwaardige, veelal zeer gemotiveerde mensen die nog steeds iets voor de maatschappij kunnen en willen betekenen. Dus verdienen wij ook een echte baan met een fatsoenlijk salaris.'

PARTICIPATIE ZONDER PERSPECTIEF

Peter Aarts gaat bijna met pensioen: nog 16 maanden te gaan. Gedurende die bijna anderhalf jaar moet hij het doen met bijstand. Want de Participatiewet, zo weet hij inmiddels, biedt hem weinig perspectief.

TEKST SUSAN SUKKEL, BEELD JEANNETTE SCHOLS

Baanverlies na bijna 40 jaar Peter begint: "Ik werk al vanaf mijn veertiende, vanaf mijn 37 na omscholing als schilder. Toen ik 57 was, ben ik via de kantonrechter ontslagen bij mijn toenmalige werkgever. Die had grote schulden en om te voorkomen dat hij failliet ging, stonden mijn collega's en ik op straat. Zonder ontslagvergoeding. Ik kwam toen in de ww, in de oude regeling van 36 maanden. Via flexwerk kon ik toen af en toe ergens

aan de slag, maar belandde op mijn 60ste toch in de bijstand."

KLEUTERKLAS VAN DE GEMEENTE

Hij gaat verder: "Vanaf dat moment moest ik elke week naar de gemeente, voor de stompzinnigste dingen. We moesten bijvoorbeeld onze frustraties op een A4tje schrijven, daar een vliegtuigje van vouwen en dat in een rieten mandje zien te gooien. Alsof ik een kleuter ben! Ik kreeg les in solliciteren,

moest mijn cv maken. Ik heb van mijn leven nog nooit gesolliciteerd, dat was nooit nodig."

WASSEN NEUS

"Op een bepaald moment had de gemeente een baan voor me gevonden: ik kon in dienst bij een restaurant en moest daar in een half jaar het hele pand van binnen en van buiten schilderen. De restauranthouder kreeg daar een flinke subsidie van 10.000 euro voor. Ik vond

dat een wassen neus. Allereerst zou ik minimumloon krijgen en geen cao-loon. Dat is al niet acceptabel; er is toch niet voor niets een cao voor schilders? Daarnaast had die restauranthehouder géén idee waar hij aan begon. Een dikke subsidie is mooi, maar dat bedrag zou hij al kwijt zijn aan het huren van steigers, materialen kopen, kwasten, ladders, schuurmachines. Kansloze missie voor ons allebei!”

PARTICIPEREN IN DE FIETSENSTALLING

Peter vertelt: “Mijn beide zoons werken bij leerwerkbedrijf Atea. Er bleek daar een tekort aan mensen in de fietsenstalling. Mensen met SW-indicatie kunnen vaak niet in de nacht werken, daarom worden er ook mensen ingehuurd. In samen-

‘Na 23 maanden moest ik, samen met nog vijf collega’s, toch vertrekken

spraak met mijn jobcoach ben ik toen, vanuit de Participatiewet, in die fietsenstalling aan het werk gegaan. Het was al fijn om minimumloon te krijgen in plaats van bijstand en ik had het daar erg naar mijn zijn. Er werd mij beloofd dat er gekeken zou worden naar een verlenging en misschien zelfs een definitieve plaatsing tot aan mijn pensioen. Maar toen kwam er een nieuwe leidinggevende en die was onverbiddelijk: na 23 maanden moest ik, samen met nog vijf collega’s, toch vertrekken.”

VAN FIETSENSTALLING NAAR ZIEKTEWET

“Dat vond ik heel erg, dat ik weg moest. Ik vind het leuk werk en door

de wisselende diensten kon ik dit heel goed combineren met de zorg voor mijn zieke vrouw. Vanuit de fietsenstalling kwam ik weer in de ww, maar werd intussen erg ziek. Ik ben aan beide benen gedotterd en moest daarvan revalideren. Maar voordat ik in de ziektewet kon, moest ik eerst die 3 maanden ww uitzitten. In die revalidatieperiode belde Atea, of ik weer aan de slag kon in de stalling. Maar dat ging op dat moment echt niet. Jammer genoeg.”

TERUG NAAR DE STALLING

“Inmiddels ben ik door het UWV arbeidsgeschikt verklaard en krijg weer bijstand. Ik probeer op alle mogelijke manieren terug te komen bij de fietsenstalling. Mijn oude jobcoach is er al niet meer; die had te weinig mensen aan werk geholpen en moest daarom weg. Jammer, dat was een supervent! Ik heb verschillende keren naar de gemeente gebeld, maar werd maar niet teruggebeld door mijn nieuwe jobcoach. Uiteindelijk heb ik haar een WhatsApp bericht gestuurd en daar reageerde ze wel op. Ik heb ook contact opgenomen met Atea, om weer aan de slag te kunnen in de stalling, desnoods via een uitzendbureau. Heel misschien kans dat in mei of juni. Dan gaan er wat mensen met pensioen.”

LIEVER MINIMUM DAN BIJSTAND

De financiële situatie van Peter en zijn vrouw is niet bepaald rooskleurig. Peter: “Mijn vrouw zit inmiddels in de AOW. Dat betekent dat ik gekort word op mijn bijstand. Ik wil graag aan het werk, maar wie wil er nu een man van 65 die nog 16 maanden te werken heeft? Mijn sollicitatieplicht is al teruggeschroefd van 4 keer per week naar 4 keer per maand. Maar nog een paar maanden minimumloon is beter dan bijstand.”

WET ZONDER VOORUITZICHTEN

Peter concludeert: “Die Participatiewet snap ik best, dat je iets tegenover je uitkering moet zetten. Maar het frustreert mij enorm dat er bij mij na 23 maanden werd gezegd: zoek het maar uit. Het gaat toch om de doorstroom naar een werkgever? Volgens mij is het vanuit de Participatiewet ook de bedoeling dat je wat leert. Nu heb ik voor de fietsenstalling wel een cursus gevolgd, maar dat stelde niet al te veel voor. Dat waren 12 bijeenkomsten, waar je ook certificaten voor kreeg, over hygiëne, omgaan met mensen en kleding. Daar had ik persoonlijk weinig aan. Ik vind dat de Participatiewet beter ingevuld moet worden, met wat meer oog voor mensen en hun persoonlijke situatie.”

LABORIJN WEER ONDER VUUR

BEJEGENING BIJSTANDSGERECHTIGDEN ONDER DE MAAT

Vier jaar na de succesvolle acties van bijstandsgerechtigden in Aalten die jarenlang onbetaald bloemen moesten vouwen onder een keihard regime, is er in de Achterhoek nog weinig verbeterd. Bij sociale dienst Laborijn is werken zonder loon in de eigen sociale werkvoorziening schering en inslag en worden bijstandsgerechtigden nog altijd met wantrouwen en dreigende taal bejegend.

TEKST EVA PRINS, BEELD JAN-RULAND VAN DEN BRINK

Brieven aan enveloppen plakken, doosjes vouwen, handvatten aan fietstassen schroeven. Dat zijn de voornaamste werkzaamheden van Besam (46) in 'de hal' in Ulft, de sociale werkvoorziening van Laborijn. 16 uur per week doet hij dit werk. Meer lukt niet vanwege zijn dubbele hernia. Alleen als hij een joint rookt, is Besam pijnvrij. Vanwege de pijn zat hij jaren thuis, al deed hij wel vrijwilligerswerk. Kleine klusjes bij oude en zieke mensen in zijn omgeving, en bij een stichting die zich ontfermt over bejaarde dieren. Niet genoeg, oordeelde de gemeente Aalten eind 2018. Toen viel er bij alle uitkeringsgerechtigden een brief op de deurmat dat 'Laborijn en de gemeente Aalten iedereen die woont in de gemeente Aalten en een uitkering ontvangt van Laborijn in beeld wil brengen. Hiermee kan Laborijn u zo goed mogelijk begeleiden naar betaald werk en/of andere activiteiten.' Het is een opdracht vanuit de politiek: Laborijn moet meer mensen aan het werk helpen, met name jongeren en statushouders als Besam.

ONBETAALD WERK

'Ik heb rugklachten', zegt Besam in dat eerste gesprek. 'Ik ook', reageert de consultant, 'Maar u moet toch werken.' 'Ik doe vrijwilligerswerk', zei Besam. 'Dat mag', antwoordt de

consultant, 'naast je baan.' 'Hebben jullie dan een baan voor mij?', vraagt Besam verbaasd. 'Ja', antwoordt de consultant.

Vervolgens wordt Besam geplaatst in de hal in Ulft. De WerkAcademie noemt Laborijn deze hal eufemistisch. 'Hier kunt u zich ontwikkelen en arbeidsritme, werkervaring en werknemersvaardigheden opdoen', aldus het Plan van Aanpak dat Besam, opgeleid tot loodgieter, krijgt. Of hij er iets leert? Hij moet hard lachen om de vraag. 'Het is heel simpel werk.' Dat hij dit simpele werk moet doen, vindt hij niet erg, maar wel dat het onbetaald is. 'Dit is geen baan', zegt hij. Althans, niet voor hem. Voor collega's met een sw-indicatie die exact hetzelfde werk doen - maar dan drie keer zo langzaam - is het wél een baan. Met vast contract en fatsoenlijk salaris. Dat steekt. En ook: dat het gewoon productiewerk is waar Laborijn aan verdient. Besam: 'In die zestien uur help ik liever als vrijwilliger andere mensen.'

NIKS VERBETERD

In 2015 kwam een groep bijstandsgerechtigden uit Aalten die, vaak al jarenlang, onbetaald productiewerk moesten doen, met behulp van de FNV, in opstand. 'De bloemenvouwers van Aalten' werden ze genoemd omdat hun onbetaalde productiewerk voornamelijk bestond

'Medewerkers zijn vooral regel- en sanctiegericht'

uit het vouwen van kunstbloemen. Ze maakten een zwartboek, hielden een actieweek, spraken met de pers en spanden uiteindelijk, wederom met hulp van de FNV, een rechtszaak aan voor nabetaling. Ze wonnen. En het ISWI beloofde beterschap.

Maar nu, vier jaar later, lijkt er bij Laborijn, de opvolger van ISWI, nog weinig te zijn verbeterd. Nog steeds moeten bijstandsgerechtigden voor onbepaalde tijd onbetaald productiewerk doen in de eigen sociale werkvoorziening. 'Het plan blijft geldig zolang u hieraan kunt voldoen', meldt het Plan van Aanpak van Besam. 'Van tijd tot tijd zullen we met u kijken of wij het plan moeten aanpassen.' Met andere woorden: het onbetaalde productiewerk kan zolang duren als Laborijn dat nodig vindt. En over een eventueel vervolg: hoe dit Besam gaat helpen naar betaald werk, vermeldt het plan niks. Deze uitzichtloosheid was toentertijd een van de grootste klachten en frustraties van de bloemenvouwers. En de keiharde bejegening.

Protest tegen de werkwijze van Laborijn in Doetinchem, met een lijn vol onderbroek, omdat medewerkers van de sociale dienst bij controles zelfs ondergoedlades zouden opentrekken.

SLECHTE BEJEGENING

Het regime was vernederend, kleinerend en bedreigend, zo is te lezen in het zwartboek uit 2015. En ook daarin lijkt niets verbeterd, getuige onder andere een vernietigend rapport van Bureau Berenschot dat in juni werd gepresenteerd en dat nog eens bevestigt wat FNV Uitkeringsgerechtigden al langer aan de kaak stelt. 'Er is sprake van een gebrek aan empathie, streng en moeilijk taalgebruik, slordigheden, enorme bureaucratie en onvoldoende aandacht voor de menselijke maat', aldus het onderzoeksbureau, dat in opdracht van Laborijn onderzoek deed naar de omgang met klanten. Dit naar aanleiding van de meer dan honderd klachten die de Rooie Vrouwen in Oude IJsselstreek al hadden verzameld over de bejegening door Laborijn. De sociale dienst zou uitkeringsgerechtigden structureel

wantrouwen, extreem controleren en bij het minste of geringste de uitkering stopzetten. Berenschot concludeert dat deze onjuiste bejegening structureel is en al speelt sinds 2016. De helft van het personeel is volgens het onderzoeksbureau niet berekend op zijn of haar taak. En: 'Een deel van de medewerkers is vooral regel- en sanctiegericht.' Bovendien wordt er - zowel in alle brieven als in gesprekken - continu bedreigd met kortingen op of het stopzetten van de uitkering. En dat maakt mensen bang. Niet voor niks willen de geïnterviewden voor dit artikel hun verhaal alleen onder een gefingeerde naam doen.

GECONTROLEERD

'Je hebt het gevoel alsof je altijd in de gaten wordt gehouden en gecontroleerd', zegt Harry (65). 'Je voelt je al bij voorbaat als een fraudeur

behandeld', vult zijn vrouw Trudie aan. Harry heeft sinds 2016 een IOAW-uitkering bij Laborijn en net als Besam kreeg hij eind 2018, na twee jaar min of meer met rust gelaten te zijn, een brief, en een gesprek. 'Daar vroegen ze je het hemd van het lijf', zegt Harry. 'Of je gelukkig was en of je wel eens suïcidale gedachten had. Dat vond ik echt te ver gaan.'

GEPUSHT

Onbetaald productiewerk is hem tot nu toe bespaard gebleven, maar vanuit Laborijn wordt wel steeds gepusht dat hij aan het werk moet en komen ze steeds weer met ongeschikt - en onbetaald - werk. Net als Besam heeft ook Harry een medische urenbeperking wegens ernstige rugklachten. Hij moet afwisselend staan en zitten en kan niet meer dan twintig uur per week lichte werkzaamheden doen. Toch

kreeg hij bijvoorbeeld 'een baan' aangeboden voor veertig uur in de week. Ook moet Harry, die veertig jaar werkervaring heeft, verplicht allerlei cursussen volgens als 'Inzicht in je talenten, en een cursus solliciteren en cv maken. Harry: 'Ze hebben zeven cv's van me liggen; die zien er allemaal goed uit. Maar ik werk maar mee', verzucht hij, 'want doe je dat niet, dan korten of stoppen ze mogelijk je uitkering.'

INTIMIDEREND

Wat hem en zijn vrouw echter nog meer steekt dan bovenstaande ergernissen is het gevoel onder curatele te staan. Zo zijn ze bezig met hun spaargeld en de 'gouden handdruk' die Harry na 38 jaar trouwe dienst meekreeg, hun huis te verduurzamen. Hebben ze net zonnepanelen op het dak gelegd, valt er een brief van Laborijn op de mat. Harry: 'Ze gingen onderzoek doen of dat rechtmatig was. En eisten 'alle gegevens op straffe van

'Ze weten echt alles van je'

opschorting van de uitkering.'

Trudie: 'Heel intimiderend.' Harry: 'Ze weten echt alles van je, maar wat gaat het hen aan wat wij met ons geld doen?'

Trudie: 'We hadden niks verkeerd gedaan - dat moesten ze uiteindelijk ook toegeven. Maar het levert dan toch weer een hoop gedoe en slapeloze nachten op. En niet voor het eerst.' Harry is ondertussen weer de medische molen in vanwege diverse gezondheidsklachten. Daardoor staat alles vanuit Laborijn even 'op een laag pitje'. Voor zo lang het duurt... 'Gelukkig is het einde in zicht', verzucht hij. 'Over anderhalf jaar krijg ik AOW en ben ik van al het gezeik af.'

EN NU?

Laborijn is 1 januari 2016 ontstaan uit een fusie van de sociale diensten van Doetinchem, Oude IJsselstreek, Aalten en sociale werkvoorziening Wedeo. In de drie gemeenten gaat het om zo'n 2500 uitkeringsgerechtigden.

Naar aanleiding van het rapport van Bureau Berenschot heeft de gemeente Oude IJsselstreek aangegeven uit Laborijn te willen stappen. Wat dat voor gevolgen heeft voor de uitkeringsgerechtigden uit deze gemeente is nog onduidelijk.

Ondertussen zijn er wel verbeteringen aangekondigd - en deels al ingevoerd. Zo is de (telefonische) bereikbaarheid van consultants vergroot. Ook zullen brieven naar cliënten vriendelijker, toegankelijker en begrijpelijker worden. Bij het meldpunt van de Rooie

Vrouwen, en ook bij Naïma el Moussati, bestuurder van FNV Uitkeringsgerechtigden in de Achterhoek, komen echter nog steeds nieuwe schrijnende verhalen binnen.

De bond wil graag meedenken hoe het beter kan - en beter moet. El Moussati: 'Het is de hoogste tijd dat Laborijn mensen beter en met respect gaat behandelen. Vanuit vertrouwen in plaats van wantrouwen. Wij eisen een menselijke benadering en maatwerk met ondersteuning en begeleiding naar echte, duurzame betaalde banen. Werken zonder loon moet stoppen.'

COLUMN BART DE KONING

DAT IS GEWOON HOE HET STELSEL WERKT

Ik heb ooit als vrijwilliger vluchtelingen wegwijs gemaakt in Nederland. Zo ook 'S. uit Eritrea. Hij vertelde dat hij graag elektromonteur wilde worden. Hij werkte heel hard. Naast zijn inburgeringscursus werkte hij in een restaurant (wit, dat was nog een hele administratie om door te geven aan de gemeente) en oefende hij zijn Nederlands met mij. Begin 2017 ging hij een opleiding voor elektromonteur volgen. Hij ging dus uit de bijstand en kreeg vanaf 1 februari studiefinanciering. Toen ik op 3 maart 2017 voor onze wekelijkse afspraak bij hem kwam was hij zenuwachtig over een brief van de gemeente. Hij begreep niet wat er stond, maar had wel heel goed door dat de toon onheilspellend was. Ik las de brief door en ik dacht in eerste instantie ook dat hij in de problemen zat. De tekst was bepaald grimmig, met in een omlijnd kader teksten als 'dwangbevel', 'executoriale titel', 'beslag', 'invoerden' en 'deurwaarder'.

Pas toen ik de brief rustig nog een keer doorlas, ontdekte ik wat er aan de hand was. Zijn studiefinanciering was al ingegaan, terwijl de bijstand nog een maand had doorgelopen. Hij moest dus € 592,22 teveel ontvangen bijstand terugbetalen. Dat was niet zijn fout, dat was gewoon hoe het stelsel werkt. Het was logisch dat hij die maand bijstand moest terugbetalen, maar de hele brief suggereerde dat S. een fraudeur was die gesommeerd moest worden tot terugbetalen. Ik heb hem gerust kunnen stellen en hij heeft het geld netjes terugbetaald.

Wat mij vooral trof was dat zo'n

aardige jongen, die zo ontzettend zijn best doet, op zo'n manier wordt afgeblaft. Die brief deugde echt niet: het was in onbegrijpelijk Nederlands (ik moest als econoom met veel ervaring in juridische zaken de tekst ook twee keer lezen) en zeer negatief van toon. Waarom sturen ze niet gewoon een brief op taalniveau B1 ('Jip & Janneke') waarin ze iemand feliciteren met zijn nieuwe stap, maar er wel op wijzen dat terugbetalen belangrijk is? Dat snapt iedereen. Als mensen dan niet terugbetalen, kun je voor de

kwaadwillenden alsnog een boze brief met zware juridische termen sturen.'

Bart de Koning (1967) is onderzoeksjournalist en auteur van de boeken Alles onder controle, Operatie Blauw, De veiligheidsmythe en Vriendjespolitiek, waarvoor hij in 2018 de Anti Fraude Award won. De Koning is zelfstandig journalist en schrijft onder andere voor FTM, Volkskrant, HP/De Tijd en Maarten!.

KOSTENDELERSNORM

'IK MOEST BIJ MIJN ZOON AANKLOPPEN OM DE HUUR TE KUNNEN BETALEN'

Toen de zoon van Mikayil Gören op z'n 21ste vanuit een begeleid woontraject weer thuis kwam wonen, kreeg Gören, die alleen de zorg voor hem heeft, te maken met de kostendelersnorm: hij werd gekort op zijn bijstandsuitkering. 'Toen moest ik bij mijn zoon aankloppen om rond te kunnen komen.'

TEKST EVA PRINS, BEELD JEANNETTE SCHOLS

Gören (56) stopte achttien jaar geleden met zijn eigen telecombedrijf om voor zijn zoon Metin* te zorgen. De jongen (nu 22) heeft het Asperger Syndroom (een vorm van Autisme) en het Ehlers Danlos Syndroom, een bindweefselafwijking waardoor hij onder andere snel moe is. Gören: 'Soms sliep hij wel 18 uur op een dag.'

ALTIJD ROOD

Gören heeft, sinds hij tien jaar geleden scheidde, alleen de zorg voor hem en leeft van een bijstandsuitkering van nog geen duizend euro per maand. 'Ik sta eigenlijk altijd

rood', zegt hij. 'Ik weet niet beter. Als de zorg- en huurtoeslag worden gestort, sta ik even rond de nul. Komt de uitkering binnen, dan sta ik even in de plus en als de huur er dan af is, sta ik weer in de min. Zo hobbelen we elke maand door. Er is geen reserve of spaargeld, dus dan moet je hopen dat er geen rare dingen gebeuren.' En 'rare dingen' gebeurden er wel...

ACHTTIEN

Tot Metin 18 was, kwam er naast de bijstandsuitkering elke maand zo'n 450 euro binnen aan kinderbijslag en kindertoeslag, vertelt Gören. Dat

'Het voelt alsof ik zijn geld afneem'

stopt zodra een kind 18 wordt, terwijl ze dan meer moeten betalen, verzekeringen bijvoorbeeld. Daarvoor krijgt een jongere (die niet studeert of werkt) een jongerenuitkering, tot zijn of haar 21ste. Deze is 246 euro per maand, tweehonderd euro minder dus dan wat Gören daarvoor voor hem kreeg.

BEGELEID WONEN

Rond z'n twintigste gaat Metin naar een begeleid woontraject om te leren voor zichzelf te zorgen en wellicht zelfs op termijn op zichzelf te wonen. Gören weet dat zo'n instelling vanuit de WMO 5.200 per maand krijgt voor zijn zoon. Zo'n 60.000 euro per jaar dus. En bovendien is de 'zakgeldregeling' waar zijn zoon onder valt zolang hij daar

'Gemeente-ambtenaren weten het zelf vaak ook niet'

woont, hoger dan de jongerenuitkering, namelijk 326 euro per maand. Gören is echter niet tevreden over het begeleid woontraject. 'Hij deed, en leerde er niks. Hij zat alleen maar op z'n kamer - die ik schoonmaakte! - achter zijn pc. Of hij lag te slapen. Ik zag geen enkele vooruitgang.'

KOSTENDELERSNORM

Gören haalt hem terug naar huis. Dat scheelt de maatschappij een hoop geld, maar daar ziet Gören niks van. Integendeel. Zodra de jongen 21 wordt, wordt Gören gekort op zijn bijstandsuitkering, want dan wordt de kostendelersnorm toegepast. Zijn zoon valt dan namelijk niet meer in de jongerenuitkering, maar krijgt ook een bijstandsuitkering - waarbij ook de kostendelersnorm wordt toegepast. Beiden krijgen dan 699 euro, vertelt Gören. En daarmee hebben ze samen weliswaar weer de ongeveer 1400 euro te besteden die ze ook hadden toen zijn zoon nog geen 18 was, maar het voelt anders, want Gören moet nu bij zijn zoon aankloppen voor geld om de vaste lasten te kunnen betalen. 'Het voelt voor hem en voor mij toch

alsof ik zijn geld 'afneem'. Hij snapt het wel, en doet er gelukkig niet moeilijk over, maar van harte gaat het ook niet.'

UITZONDERING

Op een gegeven moment gaat Metin weer naar school, naar het volwassenonderwijs, om zijn mavodiploma te halen. Dat is reden voor een uitzondering op de kostendelersnorm, weet Gören die als voorzitter van de cliëntenraad van de sociale dienst in Rotterdam vrij goed op de hoogte is van de wet- en regelgeving. Dat geldt echter niet voor de gemeenteambtenaren. Gören moet eerst bezwaar aantekenen voor de korting wordt teruggedraaid. Bovendien blijkt dat maar van korte duur. Een paar maanden later, Metin gaat nog steeds naar school, wordt de kostendelersnorm gewoon weer toegepast op beider uitkeringen. Opnieuw tekent Gören bezwaar aan.

RECHTSAAK

Inmiddels, nu een jaar later, heeft de gemeente de korting op Gören's uitkering teruggedraaid (en teruggestort), maar bij Metin nog niet. 'Blijkbaar kan je ook in je eentje kostendeler zijn', schampert Gören. De rechtszaak hierover loopt nog. Ondertussen heeft Metin zijn mavo-diploma op zak - in één jaar gehaald, zegt vader trots - en gaat hij in januari 2020 beginnen aan een mbo-opleiding. Dan stopt zijn bijstandsuitkering, en krijgt hij studiefinanciering: 433 euro per maand. Als het goed is, krijgt Gören dan weer zijn volledige bijstandsuitkering en dan zitten ze samen weer op ongeveer 1400 euro per maand.

EIND GOED, AL GOED?

Gören: 'Het gaat me niet eens om de onlogica van de steeds wisselende bedragen, maar meer nog om de instabiliteit en onduidelijkheid. Wel een korting, geen korting - de gemeenteambtenaren weten het

zelf vaak ook niet. Mijn korting is twee keer teruggedraaid omdat zij hun werk niet goed deden. Maar ondertussen was mijn uitkering wel ineens maandenlang driehonderd euro minder. Dat is een flinke hap als je daarvoor eigenlijk al niet rond kon komen; dan maak je gelijk schulden. Daarbij dwingt de kostendelersnorm je om bij je kind aan te kloppen om de huur te kunnen betalen - en dat voelt echt niet goed.'

* *De naam Metin is op verzoek gefingeerd*

KOSTENDELERSNORM

'IK ZAT HELEMAAL KLEM'

Zo'n 40 euro per week had Sjef Geurtsen* (53) nog te besteden nadat bij hem de kostendelersnorm werd toegepast. 'Zo drijven ze mensen de criminaliteit in. Of de straat op.'

TEKST EVA PRINS

Geurtsen, ict-er en systeembeheerder, woont bij zijn ouders in een Limburgs dorp. Hij heeft er een kamer - en een eigen keuken en badkamer gemaakt. Niet uit keus, maar uit noodzaak. 'Ik sta al 23 jaar ingeschreven bij de woningbouwvereniging, maar krijg geen sociale huurwoning. En met alleen maar tijdelijke banen en detacheringen is een huis kopen nooit een optie geweest.'

5,33 EURO PER DAG

Als flexkracht is hij ook vaak de eerste die eruit vliegt, en zo belandde hij in 2011 in de bijstand. 777 euro per maand kreeg hij, vanwege de inwonende norm al minder dan een zelfstandig wonende bijstandsgerechtigde. Maar in 2015, met de invoering van de Participatiewet, kwam daar nog de kostendelersnorm overheen, en hield hij nog slechts een krappe 560 euro per maand over. Een flink verschil. '217 euro is heel veel als je al op het sociaal minimum zit.'

Bij zijn ouders, die beiden enkel AOW hebben, betaalt hij kost- en inwoning. Ook betaalt hij mee aan gas, water en licht en de wifi. Bij elkaar zo'n 400 euro in de maand. Toen hield hij dus nog een krappe 160 per maand over, 5,33 euro per dag, voor eten, drinken, kleding, vervoer etc. 'Dat kan niet. Dan kan je niks meer. Zelfs ziek worden is geen optie want de verplichte eigen bijdrage kun je niet betalen.'

RECHTSAAK

Geurtsen spande een rechtszaak

aan tegen de gemeente vanwege de kostendelersnorm. 'Ik kan helemaal geen kosten delen, want geld geven aan mijn ouders mag ik niet', zegt hij. 'De uitkering is voor mijn eigen levensonderhoud - zo staat het letterlijk in de wet. En krijg ik geld van mijn ouders, dan moet ik dat opgeven en wordt het verrekend met de uitkering. Ook dit staat in de wet. Hoe kun je kosten delen als het wettelijk niet eens kan? Een retorische vraag, zei de rechter. Antwoord gaf hij niet.' Geurtsen verloor. Hoe hij toch het hoofd boven water hield? 'Met zwart bijklussen. Ik moest wel, anders kon ik niet eten. Ik zat helemaal klem. Zo drijven ze mensen de criminaliteit in. Of de straat op. Dat de afgelopen jaren het aantal daklozen enorm is toegenomen, is echt niet voor niks.'

TE DUUR

Uiteindelijk vond Geurtsen in 2017 weer werk als systeembeheerder. Dat ging twee jaar goed, maar toen kwam de Wet Arbeidsmarkt in Balans die flexwerk voor werkgevers duurder maakt. 'Toen werd ik blijikbaar te duur.' Eind vorig jaar stond hij weer op straat en inmiddels loopt zijn nieuwe bijstandsaanvraag. 'Dat voelt gewoon kut. Iets anders kan ik er niet van maken. De bijstand wens je echt niemand toe.' Want niet alleen is het, zeker in zijn geval, op een houtje bijten, Bij de aanvraag van de bijstand werd hem al verteld dat hij ook weer verplicht moet deelnemen aan een 're-integratietraject' of werktraject bij een commerciële werkgever. 'Zodra je

een uitkering aanvraagt, heb je schijnbaar gelijk een afstand tot de arbeidsmarkt.'

GRATIS ARBEIDSKRACHT

Om 'arbeidsfit' te worden, moest hij in 2015 hij 40 uur per week werken in drie ploegdiensten bij PostNL. Met behoud van uitkering - en zelf de reiskosten betalen. 'Ik vroeg om een arbeidscontract, want dit is gewoon regulier werk', zegt Geurtsen 'Ik zei: dan kom ik graag en heb ik ook geen uitkering meer nodig. Maar ik ga niet voor 560 euro per maand 40 uur bij PostNL in ploegdiensten werken terwijl ik gewoon onder het bijstandsregime

'De bijstand wens je echt niemand toe'

blijf vallen. PostNL heeft zo gratis arbeidskrachten. Dat is pure verdringing. Daar wil ik niet aan meewerken.'

Het gevolg: hij kreeg een maand geen uitkering. Weigert hij nu weer, dan worden dat er drie. 'En dat kunnen ze in principe eindeloos herhalen. Dus dan heb je gewoon geen uitkering en is je laatste vangnet weg. Een manier om mensen dienstbaar te houden.' Geurtsen zucht. 'Als ik niet snel weer werk vind, zit ik wederom klem.'

* De naam Sjef Geurtsen is op verzoek gefingeerd.

RESULTATEN ENQUÊTE EVALUATIE PARTICIPATIEWET

In 2015 is de Participatiewet ingevoerd. Er werd flink bezuinigd. De Sociale Werkvoorziening ging op slot, de Wajong vrijwel. Mensen met een beperking zouden voortaan in de Participatiewet komen. Veel evaluaties kijken naar hoe dat voor hen uitpakt.

Die 'nieuwe' wet is evenwel grotendeels de voormalige Wet Werk en Bijstand. De bijstand werd in de Participatiewet aangescherpt. Tegenprestatie, scherper sanctiebeleid, kostendelersnorm.

Werkt het? De FNV vroeg het aan cliënten zelf.

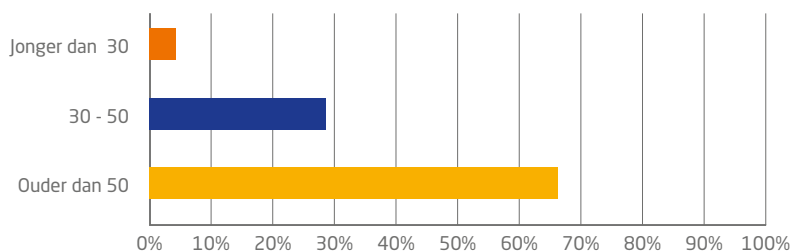
VERANTWOORDING

In het laatste kwartaal van 2019 heeft de FNV via internet een enquête gehouden onder mensen die (recente) ervaring hebben met de Participatiewet. Er zijn meer dan duizend antwoordlijsten ingevuld.

Bijna duizend mensen hebben de 'algemene' enquête ingevuld. Twee andere vragenlijsten zoomen in op 'werken zonder loon' of op hulp richting werk bij een beperking. De uitkomsten hieronder komen uit de 'algemene' vragenlijst, tenzij anders vermeld.

Vrijwel alle respondenten hebben 'bijstand' of hebben die onlangs gehad. Ze komen uit het hele land. In deze enquête zijn 50-plussers een tikje oververtegenwoordigd. De meeste respondenten zijn 50-plus, maar dat is ook zo in het gemiddelde bestand (bron Divosa 2017: 11% <27, 40% 27-45, 50% 45+).

WAT IS JE LEEFTIJD?

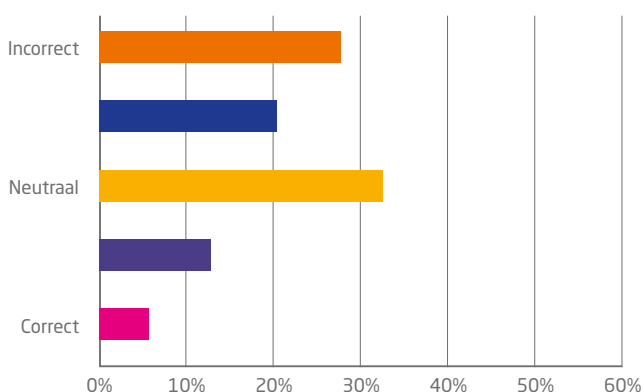

De samenstelling van de respondenten weerspiegelt redelijk die van de bijstandspopulatie

DE GEEST VAN ...

Bij de wetswijziging moesten de bijstands-gerechtigden streng(er) benaderd worden. Hoe dat doorwerkt, zien we hier. Op een schaal van incorrect tot zeer correct, scoren gemeentes vooral aan de negatieve kant (bijna 50%, tegen positief nog geen 20%).

HOE VOEL JE JE DOOR DE GEMEENTE AANGESPROKEN, BV. IN BRIEVEN OF GESPREKKEN?

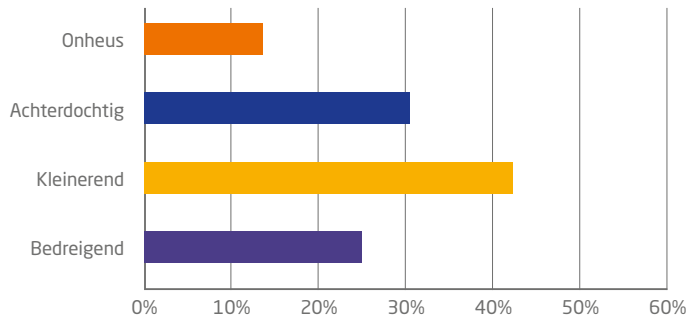
KLEIN

We zagen dat de cliënten zich vaker niet dan wel prettig bejegend voelen.

Wat voelen ze dan? Achterdocht, bedreigende toon. 40% van (alle!) respondenten voelt zich gekleineerd...

Mooier kunnen we het niet maken?

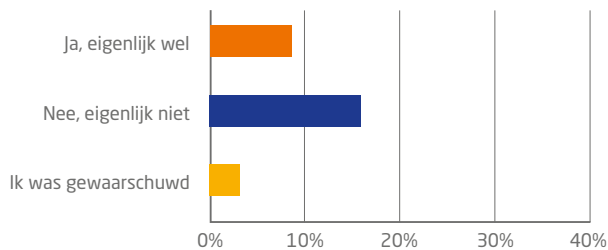
ALS JE JE NIET CORRECT BEHANDELD VOELDE, HOE ZOU JE DIT GEVOEL HET BESTE OMSCHRIJVEN?

STRAF OM STRAF

De Participatiewet verplicht gemeenten om automatisch sancties op te leggen. Al zijn er een paar minuscule hardheidsclausules. Heeft die patsboem-mentaliteit effect? Vast niet op het gedrag. Want uit deze enquête blijkt dat een kwart wel eens een sanctie heeft gehad. Maar het merendeel van hen (15 op die 25%) weet eigenlijk niet waarom...

INDIEN JE EEN SANCTIE (STRAF) KREEG, WAS HET JE DUIDELIJK WAAROM?

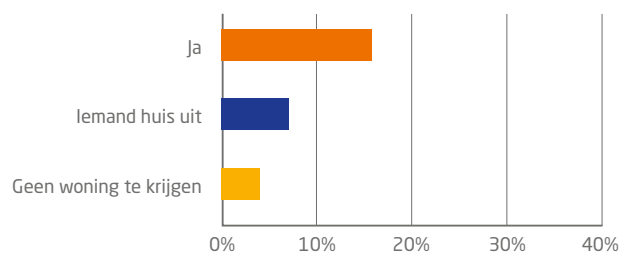

'Elke maand zat ik in de zenuwen dat ik te laat met opgeven zou zijn (waar ik niks aan kon doen)'

KOSTEN DELEN

Een nieuwtje in de Participatiewet is de kostendelersnorm. Een kwart van de respondenten heeft ermee te maken gehad. Het heeft hen vele honderden euro's gekost. Kinderen moesten het huis uit, ook als dat eigenlijk niet goed voor hen was. Soms wilde iemand wel het huis uit, maar was er geen betaalbare woning te vinden.

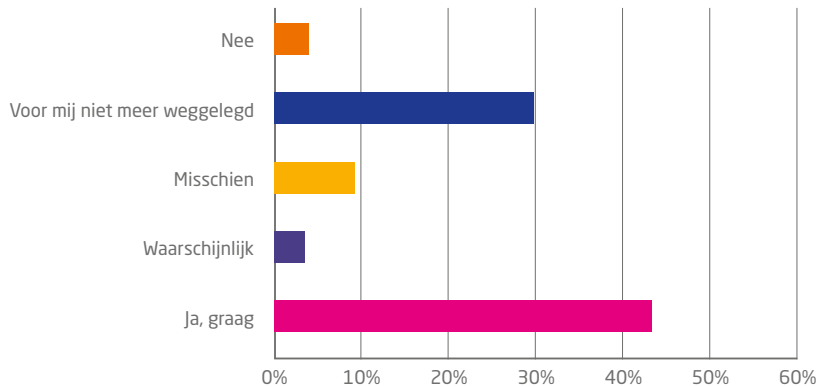
HEB JE TE MAKEN GEHAD MET DE KOSTENDELERSNORM?

WERKLUST

Een hardnekkig vooroordeel is dat bijstands-gerechtigden niet willen werken. Dat wordt door deze enquête niet bewaarheid. Integendeel. Slechts een enkeling wil niet (meer) werken. Meer mensen aarzelen of zijn moedeloos ('dat is voor mij niet meer weggelegd'). En de grootste groep zegt ronduit: ja graag.

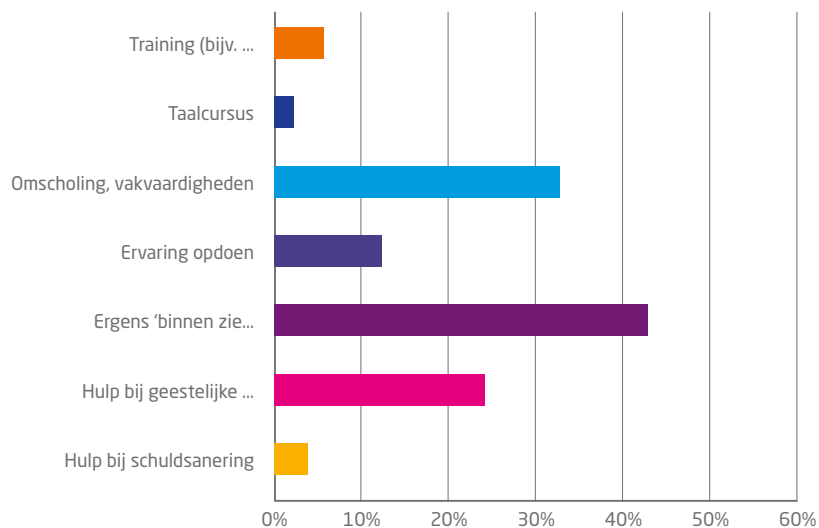
ZOU JE (WEER) EEN BETAALDE BAAN WILLEN?

HELP

Ja graag. Maar de positie op de arbeidsmarkt van de gemiddelde bijstandsgerechtigde is niet rooskleurig. Wat zou helpen die positie te verbeteren? Hulp bij diverse problemen (geestelijk en of lichamelijk, schulden etc.) wordt genoemd. Ook uit de open antwoorden blijkt vaak sprake van meervoudige problematiek. Maar vooral wordt gehoopt op bemiddeling, ergens 'binnen' zien te komen. En vooral ook: scholing, vakvaardigheden.

WAT KAN JE HELPEN OM AAN DE SLAG TE KUNNEN?

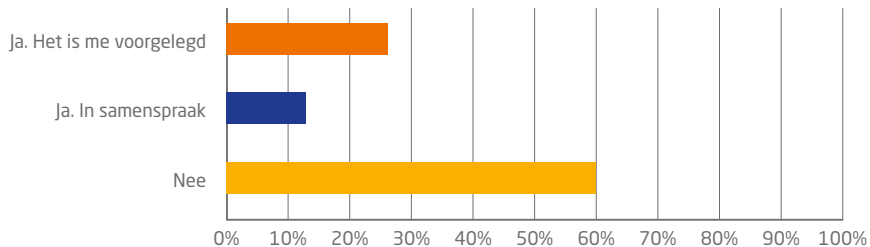

'Wel vreemd als je het gevoel hebt dat de begeleiders meer van jou hebben te leren dan andersom'.

ON THE ROAD TO...

Op bovengenoemde hulp hopen de uitkerings-gerechtigden. Maar krijgen ze die? Dat zou dan moeten beginnen met een trajectplan of plan van aanpak. Maar dat blijkt er meestal niet te zijn. En als het er wel is, is het in tweederde van de gevallen niet in samenspraak tot stand gekomen. Maar gewoon voorgelegd (cq opgelegd)...

IS ER EEN TRAJECTPLAN / PLAN VAN AANPAK OPGESTELD?

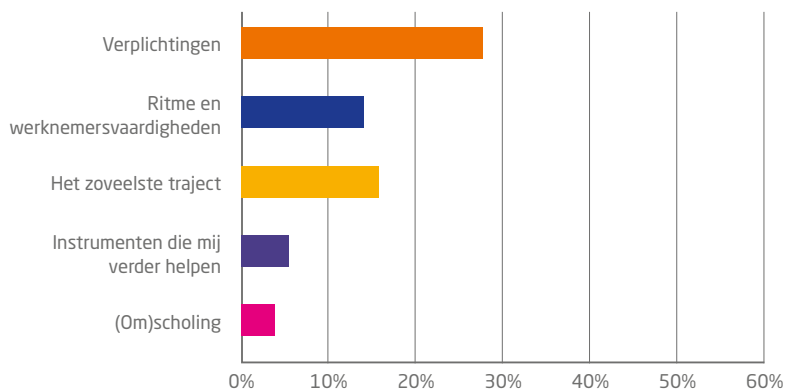

'Er was geen trajectplan toen ik deze werkervaringsplaats moest innemen. Ik moest kiezen uit een aantal "kwaden" en koos de minst nadelige.'

... NOWHERE

Waar er al een trajectplan is, zijn de cliënten er niet enthousiast over. Inhoudsloos en richtingloos. Instrumenten waarvan ze het idee hebben dat die hen verder helpen zijn er zelden, de zo verhoopde (om-)scholing nog het minst. Verplichtingen en opdoen van ritme en werknemersvaardigheden, dat moet hen 'werkfit' maken. Werkfit lijkt een doel op zich...

WAT BEVAT DAT TRAJECTPLAN ZOAL?

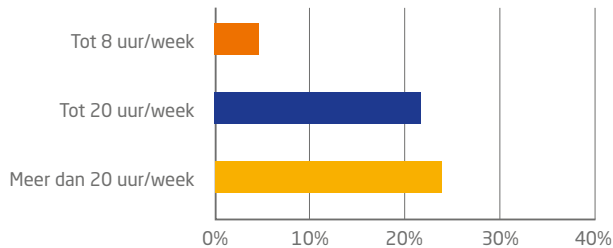
'Zeer geestdodend (en voor mij te zwaar) werk'

WERKEN ZONDER LOON

De Participatiewet propageert dat uitkerings-gerechtigden best kunnen werken zonder loon. Die mentaliteit beperkt zich niet tot de zogeheten tegenprestatie. Ongeveer de helft (52%) van de respondenten heeft ervaring met onbetaald werken, bijna een vijfde (17½ %) onder de noemer tegenprestatie. Ook re-integratie-trajecten (14%) worden vaak als werken ervaren, net als participatieplaatsen (8%) en proefplaatsen (6%). De duur kan oplopen van vele maanden tot meer dan een jaar, of zelfs tot einde uitkering. Er moet al gauw meer dan 8 uur per week gewerkt worden, veelal tot 20 uur (22%) of meer (24%). Bijna de helft van alle respondenten heeft dus een substantieel aantal uren onbetaald moeten werken - en zit meestal nog steeds in de uitkering.

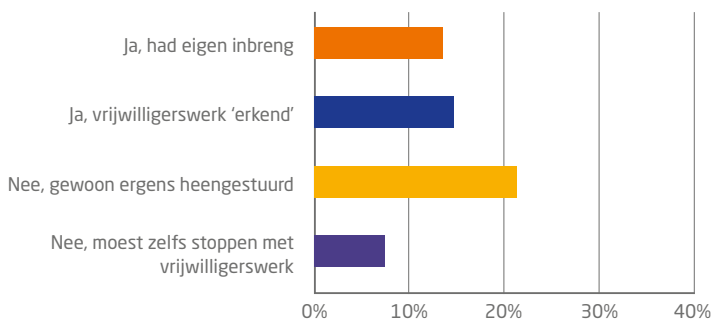
WERKEN MET BEHOUD VAN UITKERING: HOEVEEL UUR PER WEEK?

TEGENPRESTATIE VAAK OPGELEGD

Werken met behoud van uitkering gaat vaak onder de noemer van een tegenprestatie. In een redelijk hoog percentage van de gevallen mocht men zelf wat aandragen of gold het bestaande vrijwilligerswerk als tegenprestatie. Maar meer dan de helft van wie moest werken zonder loon, is gewoon ergens heen gestuurd. Er wordt nog veel vóór de cliënt gedacht. Velen moesten zelfs stoppen met hun vrijwilligerswerk... (Wat verlies van vrijwilligersvergoeding kan betekenen, wat een adering is voor een bijstandsgerechtigde.)

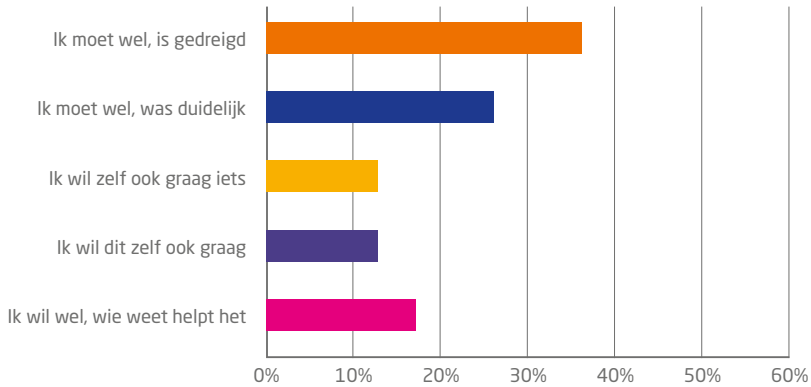
HAD JE INBRENG IN HET SOORT WERK DAT JE ALS TEGENPRESTATIE MOET UITVOEREN?

VERPLICHT WERK

Uit de kleinere enquête (ca. 65 respondenten) die nader inzoomt op 'werken zonder loon' (WZL), blijkt dat men zich vaak daartoe verplicht voelt. Bij meer dan helft is openlijk bedreigd met een korting op de uitkering, of er hing wel duidelijk in de lucht dat het moest. Niettemin zijn er ook enkele tientallen procenten respondenten die zelf ook wel wilden, in de hoop dat er iets goeds van zou komen.

VOEL JE JE ERTOE VERPLICHT?

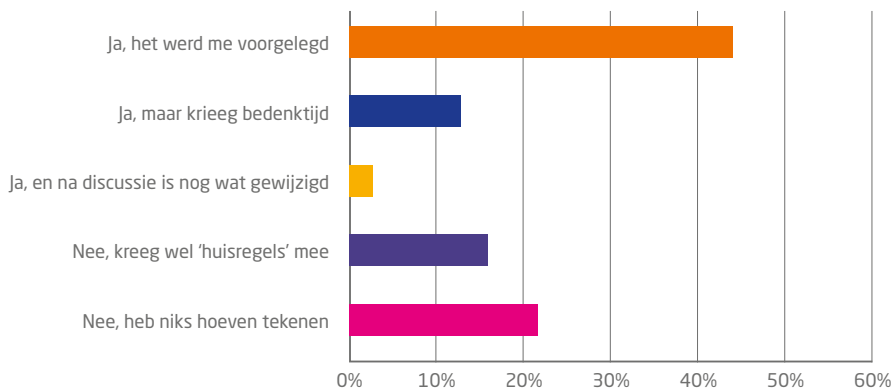
'Ik wil graag iets doen, maar dan wel iets dat bij mij past. Plantjes kietelen valt daar niet onder.'

SERIEUS WERK

Onbetaald werk wordt wel degelijk serieus genomen. Althans als het om plichten gaat. Meer dan de helft van de respondenten in de WZL enquête heeft een contract moeten tekenen. Met bepalingen over werktijden, ziekmelden, verlof enz. Er is zelden discussie over mogelijk, een op de tien kreeg nog wel even bedenktijd, 4 op de tien moest ter plekke tekenen.

Vooraf verplichtingen. Rechten zijn vaak niet duidelijk. Maar een derde heeft recht op een 'normaal' aantal verlofdagen. Vaak is het motto: vakantie doe je maar na je periode hier (>20%). Reiskostenvergoeding: nee (>50%).

HEB JE EEN SOORT CONTRACT MOETEN ONDERTEKENEN?

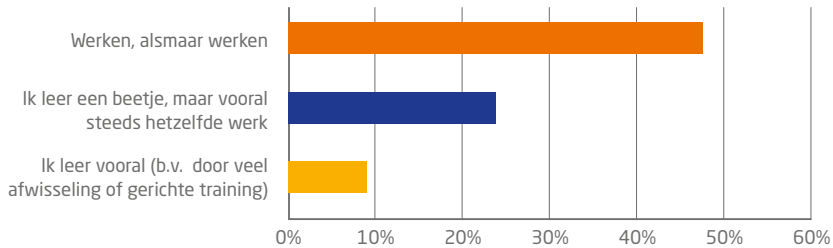
WAT TE DOEN?

Werken, alsmaar hetzelfde werk. Dat antwoordt 45% van de respondenten in de WZL-enquête. Toch is er een derde die wel 'wat' leert, al is dat meestal 'een beetje' en blijft het vooral werken. Slechts 1 op de tien leert echt wat.

Welk werk? Hetzelfde als hier ook betaald wordt of werd (resp. 60 en 15%, samen 75%).

Waar? Circa een derde in de voormalige sociale werkvoorziening. Maar even vaak bij overheidsinstellingen en maatschappelijke instellingen zoals buurthuizen en zorginstellingen, en zelfs bij commerciële partijen.

WAT MOET JE (ONBETAALD) DOEN?

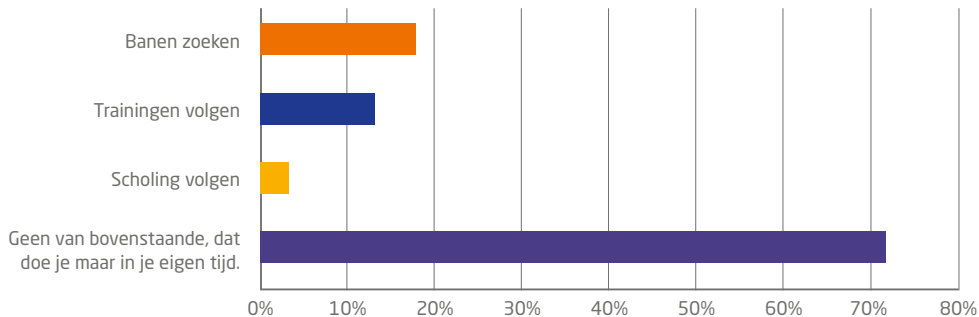

'3 weken "opleiding", maar in werkelijkheid werden we direct (net als de anderen) aan het werk gezet. Het kan verlengd worden met zes maanden. Ik word steeds teruggestuurd.'

RE-INTEGREREN DOE JE MAAR IN JE EIGEN TIJD

We zagen dat er vooral 'gewoon' gewerkt moet worden. Respondenten geloven nauwelijks dat het verplichte werk hen vooruit helpt (55% nee, 10% nou een beetje). Eén derde deel hoopt nog zo ergens binnen te komen. Twee keer (op de 65) heeft het inderdaad tot een arbeidscontract geleid. Maar is arbeidsfit maken niet bedoeld om iemand richting betaald werk te helpen? Nee dus. Re-integratie doe je maar in je eigen tijd!

ONDER WERKTijd MAG / MOET IK:

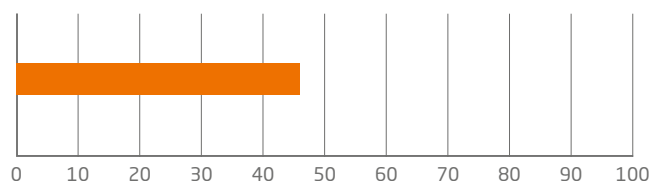

'Dozen vouwen en wasknijpers maken. Uiteraard gehoorzamen anders wordt er gezegd dat er sancties volgen'

SLOT: ZEG HET MET EEN CIJFER

Uit de vorige vragen en antwoorden kan een naar beeld ontstaan. Zou het zo negatief zijn? Desgevraagd geven de bijna 1000 respondenten uit de algemene enquête de gemeentes als cijfer: minder dan een 5

GEEF DE GEMEENTE EEN CIJFER

BLOEMLEZING

UIT DE 'OPEN ANTWOORDEN' VAN DE ENQUÊTE

De FNV-enquête liet ook veel ruimte voor 'open antwoorden'. Daar is veel gebruik van gemaakt. Uit al die verhalen komt ook een beeld naar voren. Een beeld van kwetsbare mensen die door uiteenlopende redenen vaak niet kunnen voldoen aan het verwachtingspatroon van de instanties. Vaak is er inderdaad 'meervoudige problematiek'. Of een beeld van sterke mensen, die alleen maar 'te oud' zijn. En dat begint al bij 45, ook bij hoge opleiding. Werkgevers zijn niet happig op hen. En naarmate zij langer 'buiten' staan veroudert hun bagage - maar de gemeenten kunnen hun weinig bieden. Hieronder een greep uit de open antwoorden, inclusief quotes.

"Simpelweg het gegeven dat ik geen betaald werk heb en telkens niet vind (hoe ik ook solliciteer), is het manco. Er moet dus wel iets mis zijn met mij."

RIGIDE

De Participatiewet is een bewust strenge wet. Sancties zijn voorgeschreven, aanspreken moet enz. (artikel 18). Allemaal vanuit de gedachte dat de uitkeringsgerechtigde er waarschijnlijk op uit is de boel te flessen.

"Zou graag uit mijn bijstand komen om weer een vrij burger te zijn."

Uiterlijk is zo'n controlepunt. Alsof de cliënt met opzet verfoemfaaid naar een sollicitatie gaat om de baan maar niet te krijgen. (Als die al zo berekenend was, zou die bij de gemeente-medewerker juist wel piekfijn verschijnen en niet 'betrap't worden.) Rigide regels gaan kennelijk een eigen leven leiden.

"Er werd mij door de werkcoaches keihard gezegd, het is mijn eigen schuld dat ik geen werk had omdat ik te dik was."

Regels houden zelden rekening met meer dan één regel. Zo erkent de klachtenafdeling dat de schuld is ontstaan door een fout van de dienst; de afdeling invordering doet echter wat van haar verwacht wordt..

"De ene kant van de Sociale Dienst bood later hun excuses aan, maar de andere kant, die over de invordering gaat, negeerde dat gewoon en trof een afbetalingsregeling."

IN DE PUT

Als het om werk gaat, komen twee antwoorden het meest voor. Dat is voor mij niet meer weggelegd, of: ja, graag.

Er heerst de nodige misnoedigheid. Veel omwille van de leeftijd. 50 of 60-plus: kansloos, zo blijkt ... Zeker met lange gaten in het cv.

Maar meer nog om gezondheidsproblemen. Versleten tussenwervels, progressieve chronische pijn, fibromyalgie + artrose + slechthorendheid, reuma+burnout, te veel lichamelijke klachten, ik ben niet snel genoeg meer, depressie, hartpatiënt, ...

"Ze hebben me bij [...] groenvoorziening voorgesteld, terwijl ze weten dat ik onherstelbare schade aan mijn rechter been heb na een hernia."

Van alles komt voor en vaak blijft het dan niet bij slechts één probleem - vaak gaat het ook nog eens in combinatie met mantelzorg. Overbelasting. Schulden. Van alles dat de mensen boven het hoofd groeit. Soms is er een medische urenbeperking, met het besef dat respondent dus nooit uit de uitkering zal komen.

HOOP IN DE GROND

Wie wel aangeeft graag te willen, kan dat toch ook weer niet zomaar. Weer die leeftijd, gat in cv, gezondheid, het zijn ook bij de meer hoopvollen toch moeilijk te slechten barrières.

“Laten we eens omdenken. Ik ben klaar voor werk, maar is de maatschappij wel klaar voor 60+ die aan het werk willen en kunnen.”

Ook hier is er vaak een optelsom van hindernissen. Bv. Door mantelzorg om dementerende ouder + autistische zoon + eigen beperkingen (èn gat cv èn geen vak waar vraag naar is, enz.). En en en..... - ook hier is de situatie waarin men verkeert vaak complex.

“Ik zou heel graag willen werken maar is icm met de volledige zorg voor mijn autistische zoon, dementerende moeder en mijn eigen diagnose nu niet van toepassing.”

Met “Ja”, wordt soms bedoeld: een baan waarmee je de bijstand uit komt. Maar ja, dat is vaak niet weggelegd voor respondent. Ontmoedigend zijn ook de baantjes die via de gemeente geregeld worden, die net wel of net niet genoeg zijn om uit de uitkering te komen - opschieten doet cliënt er niks mee.

“Ik heb via de gemeente een baan bij een zorginstelling. Contracten zouden eerst op basis van minimumloon zijn, later werd dit een gesubsidieerde baan en uiteindelijk is er een bedrag bedacht zodat we nét uit de bijstand zijn.”

Dat je van bijbaantjes niks overhoudt, werkt demotiverend. Terwijl werken soms ook nog geld kost, reiskosten, nieuwe kleren om er verzorgd uit te zien, enz. Verrekeningen zijn altijd gedoe, dus ontmoedigend. Kleine (bij-)baantjes vaak leiden tot ‘verrekeningsellende’, een ‘financieel drama.’ (En sommige gemeentes korten bewust alvast teveel, zodat er later niets terugbetaald hoeft te worden. Tot wiens gemak?)

IN DE MANGEL

Doe je er wel goed aan om een parttime baan te nemen? Of moet je afwachten tot je in één keer de sprong naar de ultieme baan kunt nemen? Het is allemaal niet goed. De een wordt verweten dat zijn parttime baan het verkrijgen van een andere baan in de weg zit. De ander mag beslist niet de parttime baan opzeggen, ook niet als werkgevers zeggen dat andere kandidaten meteen kunnen beginnen (en cliënt nog vast zit aan een opzegtermijn). Als uitkeringsgerechtigde zit je in de mangel.

SOLLICITEER WERKGEVERS PLAT

De open opmerkingen geven een heel verspreid beeld over de opgelegde sollicitatieplicht. Aan de ene kant zijn er verplichtingen van meer dan 5 sollicitaties per week. Tot zelfs 25/week! Werkgevers worden er vast flauw van. Aan de andere kant zijn er ook al dan niet formele vrijstellingen - veelal op grond van leeftijd en/of mantelzorg en/of medische redenen. Politici roepen snel dat het verkeerd is, al die vrijstellingen. Gezien bovenstaande constatering van complexe problematiek, is dat de vraag.

“Ik weet echt niet meer waar ik moet schrijven. Heb het hele land al doorkruist.”

VOORUIT?

Bij wie nog wel hoop heeft, staan scholing en kruiwagen hoog op de wensenlijst bij de vraag wat zou kunnen helpen een baan te vinden. Maar ja, als de gemeente al een netwerk onder werkgevers heeft, is ze al blij als ze daar mensen gratis kunnen ‘plaatsen’. En scholing? In de woorden van een cliënt: “scholing is heiligschennis”.

ONMACHT

Heel veel voorkomend in de open antwoorden is het woordje stress. Stress die er al is. En stress die de respondent in groeiende mate oploopt door de wensen van de gemeente. Vaak complexe thuissituatie, slechte opleidingssituatie,

wellicht andere beperkingen. Hoe dan ook, duidelijk blijkt uit hun verhaal dat ze niet opgewassen zijn tegen de verlangens van de gemeente. "IK BEN HET ZAT"

Het is een uiting van onmacht, wanhoop. Vaak voelt de cliënt zich klem zitten. Niet dat men niks wil. Maar wel dat er rekening wordt gehouden met beperkingen, niet alleen aangeboren handicaps maar ook kwalen zoals reuma, hernia enz.. En allerlei omstandigheden, die de persoon ook belasten. Dat gebeurt echter vaak niet, ook niet bij trajecten.

"Domweg broodjes smeren in een gekoelde omgeving terwijl je reuma hebt is mensonterend."

"Dozen vouwen en wasknijpers maken dragen niet bij om aan een normaal betaalde baan te komen. Als dat op je CV staat kun je het vergeten."

EÉN RECEPT VOOR ALLEN?

Nu alle doelgroepen op een hoop gegooid zijn, kun je verwachten dat mensen met een beperking lijden onder hetzelfde regime als anderen. Zeker als er niks aan ze te zien is. O.a. autisten klagen over gebrek aan invoelingsvermogen.

"Ondanks dat ik officiële diagnoses heb en door het UWV in het doelgroepregister ben opgenomen, wordt er [...] verbaasd gereageerd wanneer ik aangeef dingen niet te kunnen. Er wordt zelfs gezegd dat het vreemd is dat ik in het doelgroepregister ben opgenomen."

TEGENPRESTATIE

Van alles wordt aangemerkt als tegenprestatie. Zelfs het schoonmaken van verkeersborden. Wat toch regulier werk zou moeten zijn. Als we tenminste onze weg willen vinden.

"Andere bijstandsgerechtigden bij mij in de straat moeten als tegenprestatie, mij in de gaten houden."

COLOFON

Uitgave Stichting FNV Pers

Redactie & Productie Afdeling Communicatie & Marketing FNV

Vormgeving Bataafsche Teeken Maatschappij, Rotterdam

Opmaak Zippa grafisch ontwerp, Bussum

Druk Repro FNV

Oplage 350

